

ΙΕΡΟΣ ΝΟΜΟΣ ΒΕΝΔΙΔΕΙΩΝ

ΥΠΟ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΠΑΠΠΑΔΑΚΙ

Τὰ ἐν τῷ προσηρτημένῳ **πίνακι** φωτογραφημένα τρία ἐνεπίγραφα τεμάχια πεντελικοῦ μαρμάρου ὀφείλω εἰς ὑπόδειξιν πρὸ ἐτῶν συμπολίτου μου ἐργοστασιάρχου χαλκουργείου ἐν Πειραιεῖ, μακαρίτου σήμερον, τοῦ Ι. Δροσινού, ὡς προερχόμενα ἐκ τῆς ΝΔ κλιτύος τῆς Μουνιχίας· σήμερον ὑπάρχει μόνον τὸ Β ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Πειραιῶς, ὅπου μετεκόμισα αὐτό, ἀργὰ δυστυχῶς, μετὰ δύο ἔτη ἐπανελθὼν ἐκ Θηβῶν, ὅπου ἤδρευον ὡς ἔφορος ἀρχαίων· ἡ χήρα τοῦ ἐκσκάψαντος αὐτὰ τυχαίως ἐργατικοῦ, ἀδελφοῦ ἐκείνου, ἀνακαινίσασα ἐν τῷ μεταξὺ τὴν οἰκίαν της, εἶχεν ἐνοικοδομήσει τὰ δύο ἄλλα παρὰ συστάσεις μου ἀρχικὰς νὰ φυλαχθοῦν κλπ. Εὐτυχῶς τὰ εἶχον ἐξ ἀρχῆς φωτογραφῆσει.

Πιστώσας μὲ τὸ πρῶτον βλέμμα ὅτι εἵχομεν αὐτὸν τὸν καταστατικὸν νόμον τῶν ἐπισήμων Βενδιδείων τοῦ Πειραιῶς, μάτην ἐξήτησα ἔχνη αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ εἰς περιδρόμους ἐπανειλημμένους, μὲ συνοδὸν ἰδίᾳ τὸν συμπολίτην ἐπίσης τοῦ εὐρόντος καὶ γνώστην τῆς συγχρόνου ἐκεῖ οἰκοδομικῆς ἱστορίας (ὡς φύλακα παλαιόν), ἀλλ' ὅχι καὶ τοῦ ἀγνώστου τόπου εὐρέσεως, τὸν Ἑμμ. Καλλιγιάννην· ἐνεθυμεῖτο τὰς ἐξαιρέσεις τῶν περὶ τὴν ὀφρὺν τοῦ λόφου λίθων τοῦ ἀρχαίου τείχους ὑπὸ τοῦ ἐργολάβου τῆς ἐκεῖ ὑδαταποθήκης (ἣς ὁ θριγκὸς ὅλος τοῦτο τὸ ὑλικὸν ἔχει), ἀλλ' οὐδὲν θεμέλιον ἢ ἄλλο ἀρχαῖον κατὰ τὴν κλιτύν, ἐκτὸς δεξαμενῶν τινων ἢ σιρῶν σποραδικῶν.

Μόνον 50 μ. περίπου ὑπὸ τὴν θρυλικὴν «Σπηλιὰν τῆς Ἀρτείουσας» εἶδον ἀκόμη βραχὺ μονόδομον πώρινον θεμέλιον τείχους καὶ ἄλλα 30 μ. χαμηλότερον ἄλλα τινὰ «κασσόνια», ὅλα ἀποκυλισμένα, — καὶ πολὺ κατωτέρω πρὸς τὴν Ζέαν παρὰ τὰ γνωστὰ ὀπισθεν τοῦ θεάτρου «Τσόχα» θεμέλια τοῦ Ἀσκληπιείου δεξαμενάς τινος πάλιν, καὶ βορειότερον ἀμέσως ὑπὲρ τὴν σημερινὴν ὁδὸν Βενδιδείου ἄλλα θεμέλια ἀρχαῖα ἐν χώρῳ ἀκτίστῳ τότε, ἀλλὰ προωρισμένῳ δι' ἐκκλησίαν Σπηλιοπούλου τινὸς δωρητοῦ. Τέλος οὐδ' ἔκτοτε προεφάνη τι ἀσφαλὲς ἔχνος ἱεροῦ¹· κακὴ παρηγορία εἶναι ὅτι οὐδὲ κατὰ χώραν εὐρέθησαν προφανῶς οἱ λίθοι οὐδὲ νεόθραυστοι φαίνονται· καὶ τοῦ Γ τὰ νῶτα φαίνονται **ἀρχαιόθεν** ἀποκεκρουμένα.

Τοῦ Α	ῥψ. μέγ.	0,39	πλ. μέγ.	0,23	πάχ.	0,11
» Β	»	» 0,40	»	» 0,37	»	0,11
» Γ	»	» 0,26	»	» 0,19	»	0,07

Κατὰ τὴν διὰ τῆς μετροταινίας μου μέτρησιν ἐπέχουν

πέντε γράμματα τοῦ Β καθέτως 0,075 μ., ὁκτὼ δὲ ὀριζοντίως 0,11 μ.

» » » Γ » 0,07 μ. » » » 0,09 μ.

ὥστε ὕψος γραμμάτων ἀμφοτ. 0,004 περίπου.

¹ Καὶ ὁ ἐν ΑΕ 1884, 220 ΗΟRΟΗ ἱεροῦ ἀβέβαιον ἂν τῆς Βενδίδος ἢ τῆς Μουνιχίας Ἀρτέμιδος.

Καὶ ἡ μὲν ἐνότις περιεχομένου (ὡς καὶ τῆς προελεύσεως) καὶ τῶν τριῶν εἶναι ἀμέσως πρόδηλος (Βενδίδι Β 18 καὶ Γ 12 καὶ 7· *Θραῖται* Γ 14 καὶ *πομπή* 2· ἀλλὰ καὶ ὁ «ἀσκληπιοειδής», *Δηλόπιτης* βέβαια, ὑπὲρ τὸ Α ἀνάγλυφος κλπ.), ἀλλὰ καὶ ἡ ταυτότης γραμμάτων καὶ *ορθογραφίας* — τῆς γνωστῆς τῶν ἀρχῶν μᾶλλον τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου¹. Μόνον, ἀφοῦ ἐν Β 22 ἔχομεν προφανῶς τὴν κατακλείδα πρώτου ψηφίσματος καὶ ἐν Α τὴν ἀρχήν, τὸ Γ περιέχει ἀπόσπασμα, ὁσονδήποτε πενιχρόν, δευτέρου συμπληρωτικοῦ, ὡς δεικνύει κυρίως τὸ ἐν στίχῳ 1 ἀσφαλές, πιστεύω, *[ἐγρα]μμάτευεν*, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Γ 8 νέα περὶ *στήλης* (μετὰ τὰ Β 21) πρόνοια, ἅτινα καὶ ἀποκλείουν ἔνταξιν τούτου εἰς τὸ μεταξὺ Α καὶ Β χάσμα, ἐπιτρέπουν δὲ μόνον ἐπίταξιν τοῦ τὸ πολὺ ὡς συνεχείας κάτω τοῦ Β (στ. 23) ἀμυδρῶν λειψάνων (ΤΑ). Ἡ μνεῖα *Θραϊτῶν* Γ 14 καὶ ὁ ὅρος *αἰεὶ ἐκατέρ[ος]* 13 ἐνθυμίζουν τὴν χωριστὴν Θρακῶν καὶ Ἀθηναίων εἰς τὰ Βενδιδεῖα τῆς πλατωνικῆς πολιτείας *πομπήν* (πρβλ. στ. 2) καὶ καθιστῶσι πιθανώτατον, ὅτι εἰς τὸ Γ πρόκειται ψήφισμα δεύτερον, ρυθμίζον τὰ τῆς συμμετοχῆς καὶ τῶν Θρακῶν — ἐπὶ αἰτήσῃ βεβαίως αὐτῶν, — ἐκδοθὲν δὲ ὀλίγους ἴσως μῆνας ὕστερον τοῦ πρώτου, κατόπιν, πιθανῶς, τοῦ ἀπὸ Β 12 προσδοκητοῦ χρησιμοῦ — συμπληρωτικοῦ καὶ αὐτοῦ (διότι, πιστεύω, ὁ κύριος χρησμός κατεχωρίζετο μεταξὺ Α καὶ Β (ἰδὲ κατωτ.), — εἰς ὃν ρητῶς ἀναφέρονται τὰ Γ 6 καὶ *τᾶλλα ἃ παραινεῖ* — καὶ δημοσιευθὲν ὅχι ἴσως εἰς ἰδιαιτέραν τότε στήλην, ἀλλ' ὑπ' αὐτὸν τὸν (ἀπὸ Β 22) συμπληρωτικὸν χρησμόν.

Ἡ στήλη θὰ ἦτο βεβαίως ἐκ τῶν μεγίστων· τὸ πλάτος ὑπολογίζεται μετ' ἀσφαλείας ἐκ τῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀναγραφῆς τεκμαρτῶν, ἀλλ' ἐδῶ ἀποκεκρουμένων, στοιχείων τοῦ πρώτου στίχου εἰς ἓν σχεδὸν μέτρον (γράμματα 63 κατ' ἐλάχιστον ὅρον, μὲ τὰ βραχύτατα δηλ. ὀνόματα φυλῶν καὶ κύρια εἰς -*κλῆς* σύνθετα)· καὶ τὸ ὕψος λοιπὸν μὲ τὴν ἐπὶ κεφαλῇ ἀνάγλυφον παράστασιν ἴσως καὶ πλεον τοῦ 1,5 μ. Ὡστε τὸ σφζόμενον κείμενον εἶναι ράκος μόνον τοῦ ἀρχικοῦ· εὐτυχῶς μεθ' ὅσα περὶ Βενδιδείων γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς πλατωνικῆς πολιτείας ἰδίᾳ καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν² ὅχι μόνον σαφηνίζεται ὁ ὅλος εἰρμός, ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ προσέγγισιν («δείγματος ἕνεκα» τὸ πλεῖστον) *συμπλήρωσις* τοῦ κειμένου εὐκολύνεται. *Sit venia facto!* ἀξιίζει καὶ ἐπιβάλλει τὴν προσπάθειαν τὸ σεπτὸν λείψανον, ἔστω καὶ μόνον ὡς προϋπόθεσις τῆς ἀλησμονήτου πλατωνικῆς «ἐστιάσεως ἐκ Βενδιδείων».

1 Οὐδὲν ἴχνος ἀκόμη ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου (ἐνῶ τὸ ὑπὲρ Μεθωναίων ψήφισμα τοῦ 427. (IG² I 57) ἔχει καὶ Η καὶ Ω καὶ Λ=λ), ἐδῶ *ἐναι* ἀκόμη (Β 20) καὶ πάντα τὰ ἐκ συναιρέσεως ἢ ἀντεκτάσεως μακρὰ Ε, ὅχι *ει* (θύεν Β 8, *ποῖν* 10, ... *σάσεν* Α 6)· μόνον τὸ δασὺ *η* περιωρισμένον ἤδη κυρίως εἰς τὰ συντηρητικὰ *ἡερός* καὶ σύνθετα (ὡς καὶ ἐν τῇ περὶ τοῦ ἱεροῦ Κόδρου, Νηλέως κλπ. ψήφισμα τοῦ 418 π. Χ. IG² I 94 = ΑΕ 1884, 161, ἐνθα ἰδὲ Κουμανούδην 163· ἀλλ' ἐκεῖ ἤδη καὶ ἰωνικὸν Η = Ε μακρόν, τρίς!) — καὶ εἰς τὸ *ἡενδεκάτει* Β 11. Τοῦναντίον τὸ ἀπλοῦν Ρ τοῦ *Φρεαροῦ* Β 7 δὲν ὀφείλεται βέβαια εἰς ἀρχαϊκὴν ἀπλογραφίαν· μᾶλλον φαίνεται ὅτι τὸ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς πανταχοῦ (ἢ σχεδόν) διπλοῦν τοῦ *Φρεάριος* προῆλθεν, ὡς καὶ εἰς τὰ Βορέας — *Βοροῖς* κλπ. *Κυθήριος*, (σπανιώτερον,

ὡς καὶ τὰ Θεσσαλικά ἀργύρεον κλπ.) ἐκ τῆς κατὰ συνήθειαν προφορᾶς (Ἰδὲ Γ. Χατζιδάκιν Ἀκαδ. ἀναγν. Α 525, 6 καὶ 282 ἐ. σημ.) — *Γραφή ὅχι στοιχηδὸν ἀκριβῶς* — Συμφωνεῖ καὶ ἡ μορφή τῆς ἐλαφρῶς ἄνω στενουμένης καὶ χωρὶς ἀκόμη, ὑποτυπώδεις ἔστω, παραστάδας περὶ τὴν ἀνάγλυφον παράστασιν στήλης.

2 Μετὰ τὴν ὑπὸ Α. Wilhelm ἐν *Öst. Jh.* 1902, 128 συγκεφαλαίωσιν — καὶ εἰτα Gruppe Griech. Myth. 1555 ἐ., Deubner *Att. Feste* 169 κ. ἄ. — προσετέθησαν νέα 2 ἐκ Σαλαμῖνος ΑΕ 1915 (Δραγούμη) = νῦν IG² II 1317 b· ἡ αὐτὴ καὶ Ἀθηνᾶς Λ (1917) 380 (Φουρίκη) καὶ ἄλλαι 2 ἐν «Ἀποτυμπανισμῷ» Κεραμοπούλλου σ. 113. Μίαν συμπληροῦ ἐπιτυχῶς ὁ Α. Χατζῆς ΑΕ 1923, 53 ἐ. Μόνον ἀντὶ Ἀσκληπιοδώρου πιθανώτερος *Ὀλυμπιό*, ἐκ τῆς IG² II 1284.

Α

Π]ασιφῶν Φρεάρ[ριος ἐγραμμάτευεν
 Ἔδοχσεν τῇ βολῇ καὶ [τῷ δέμοι· Δ. ἐπρυτάνευε. Πασιφῶν ἐγραμμάτευεν...
 κλῆς ἐπεσιτάτε. Κλε[όνυμος εἶπεν. ἐπειδὴ καὶ Ἄρτεμις ἐ Θραικία ὑπὲρ τῷ μεδὲν τρο-
 παῖον ἀπὸ τῆς πόλε[ος σταθῆναι ἐμφανδὸς τῷ δέμοι ἐν τῷ πολέμοι συμμαχῇ, διὰ
 5 ταῦτα εὐχσασθαι μὲν αὐτίκα μάλα Βενδίδι θύσεν τε κατ' ἐνιαυτὸν καὶ πομπὴν ἐχ-
 σ[ά]χσεν, ἐὰν[καὶ Δοδοναῖοι χσυνδοκῇ. πέμψαι δὲ τὸς χρεσομένους τῷ θεῷ....
 ... ρ α ... ν

Β

ε ρ

αι ἐννέα

Ἀθηναί]ος καὶ ἐπά[ρχεσθαι τῷ καρπῷ τῇ θεῷ κατ' ἐνιαυτὸν...
 καὶ τὴν πρόσοδον τ]ῇ γ γενομέ[νεν τὸς ἀποδέκτας τοῖς ταμίαις τῶν ἄλλων θεῶν με-
 5 ρίξεν. ἀπὸ δὲ τῆς ἐπαρχῆς ἐ[ς τὰς κατ' ἐνιαυτὸν ἀναλίσκων θυσίας. Μισθῶσαι δὲ
 καὶ τὴν ἐν..... οἱ κί]αν· ὅσο δ' ἂν πρ[αθῇ, ἔστο ἐς ἐπισκευὴν αἰεὶ ἀμφοῖν τοῖν ἱεροῖν
 Πειραιῶι τε καὶ Φρ]εαρῶι. Τὸς δὲ ἀ[ποδειχθέντας ἱεροποιὸς τῆς θυσίας ἐπιμέλε-
 σθαι, ὅπως ἂν ἔχει ὅς κ]άλλιστα. θύεν δὲ ἐπὶ ὑγιεῖαι καὶ σοτερίαι. ἐπιθυόντων δὲ
 καὶ Θρᾷκες κατὰ τέ]λε καὶ ἄλλος, ὅστις ἂν [βόλεται. Καὶ κρεανομίαν δὲ τὸς ἱεροπ-
 10 οῖος καὶ τ]ῇ παννυχίδα ποῖν ὅς [καλλίστην.....
 Θοργελιδνο]ς μὲν δὲ τῇ ἡενδεκάτει [φθίνοντος..... Περὶ δὲ
 ἱεροσύνης,] εἴτε χρεὶ γυναιῖκα ἱερέος [ἱερεῖσθαι τῇ θεῷ εἴτε ἑτέραν κατασ-
 τέσαι ἐχς Ἀθηνα]ῖον ἀπάντων, πεμφσάντων [ἐς Δοδόνην δύο ἄνδρας τὸς καὶ τοῦ-
 το ἐπερεσομένους] ὅς τάχιστα. ὅ τι δ' ἂν ἀνέλει, [κατὰ ταῦτα ποῖν.—Τὰ δὲ νῦν ὁ ἱερε-
 15 ὤς θυέτο] λαμβάνων τῶν δημοσίων θυο[μένον σκέλος ἐκάστο καὶ τὰ δέρματα πάντα
 μέχρι ἀπ]ὸ δέκα ἱερεῖον. τὰ δὲ ἄλλα δέρματ[α ἀποδίδοσθαι ἱερεῖ τῇ θεῷ.
 καὶ τὸ λο]ιπὸν κλερῶν περὶ τούτων τὸς ἱερο[ποέσοντας. Καὶ πριαμένος δὲ βῶς προ-
 σάγεν ἐ]κάστοτε τῇ Βενδίδι ἀπὸ πεντήκοντ[α μνόν, πάσας τυθεσομένας, πρὸ τῆς
 ἐνάτης πρ]οϋτανείας. οἱ δὲ κολ[ακρεῖται διδόντων τὸ ἀργύριον· Ἐὰν δέ τι προσδέει
 20 παρὰ ταῦτ]α, τὴν βολὴν αὐτοκράτορα εἶναι [καθ' ὅτι ἂν αὐτῇ δοκῇ. Τὸ δὲ φρέφισμα τό-
 δε ἀνα]γράφας ὁ γραμματεὺς ὅ[ς τῆς βολῆς ἐν στέλει λιθίνει καταθέτο ἐν τῷ ἱερεῖ
 Πειραιῶι. οἱ δὲ πολεται ἀπομισθοο[ύμενον τὴν στέλεν.

..... τ α

Γ

... [Δ. εἶπε· περὶ ὃν λέγο-
 [σι Θρᾷκες κατὰ τὰ δόξαντα ἐπὶ τῆς βολῆς, εἰ Πασιφῶν Φρεάρ]ριος ἐγραμ[μάτευεν,
 [καὶ τὸν ἐγ Δοδόνες χρεσμὸν αἰτῶντες ἐχσῆναι καὶ τοῖς Βενδὶν ἰλά]σασθαι διὰ πομπ-
 [ῆς καὶ ἀγάλματος ἐν ἱερεῖ, ἐχσέστο ταῦτα, ὅς ἀπέγγελεν Ἄρχε· σ]τρατος. Μετὰ δὲ
 5 [τῆς βολῆς καὶ ἐπιμελετὰς δέκα προσελέσθαι τὸν δῆμον, ἡένα] τῆς φυλῆς ἐκάστε-
 [ς, οἱ χαριστέρια τῇ θεῷ, χσὺν εἶπερ ἐ πόλις τὰς τροπὰς πεπό]εται τῶν πολεμίων, κα-
 [θάπερ ὁ θεὸς κελεύει, τέν τε πομπὴν δισσὴν μετὰ τῶν Θραικῶν κα]ὶ τᾶλλα ἃ παραινέι

[τελδοσιν' τό τε Πειραιωῖ δεδομένον χορίον καθιερόσοσι Βενδί]δι καὶ τὸ ἄγαλμα ἐ-
 [νχιδρύσονται ἐς τὸ πρὸς τῇ Ἀρτέμιδι τῇ Μονιχίαι hier]όν καὶ τὴν στέλε-
 [ν στέσοσιν ἐν ἐπιφανεῖ καὶ πάντον, ὅπος ἂν ἄριστα ἔχει, χσυνεπι]μελεθέσονται, 10
 [ὅς ἂν δύνονται. Καὶ hiέρειαν δὲ ἔχσ Ἀθηναίον ἀπάντον προσελέ]σθαι τὸν δέμον
 [πρὸς τῷ hierεῖ] πρὸς δὲ τοῦτο τ-
 [ἐν Θραῖιταν ὅσον ἂν βιδι χρόνον hierᾶσθαι. Τὴν δὲ πομπὴν πέμπεν]τῇ Βενδίδι[ἀπ-
 [ὸ τῆς ἐστίας τῆς ἐκ τῷ Πρυτανεῖο ἐς τὸ Πειραιδι hierὸν ἐχσῆς]αίει ἐκατέρ[ος,
 [Ἀθηναῖος τε καὶ Θραῖικας κατὰ τὰ πάτρια. ἐχσῆναι δὲ συμπέμπεν καὶ]Θράιιτα[ς . . . 15
 [Ποέσα]σθαι[δὲ καὶ
 [λαμπάδα, καθάπερ τοῖς Προμεθείοις, τὸς δὲ Θραῖικας καὶ ἀφ' ἵππων, τῇ]θεδι.

Α

Τῆς τυπικῆς *εἰσαγωγῆς* τοῦ ψηφίσματος ἀσφαλῆς εἶναι ὄχι μόνον ὁ ἐπὶ τοῦ γεί-
 σου τῆς στήλης διὰ μειζόνων γραμμάτων κατὰ τὸ ἀρχαῖκὸν ἔθος προτασσόμενος γραμ-
 ματεὺς τῆς βουλῆς, *Πασιφῶν*, ὁ γνωστὸς βραδύτερον (410-9) Syll.³ 109, 36 στρατηγός,
 ἀλλὰ, πιστεύω, καὶ ὁ εἰπὼν τὸ ψήφισμα *Κλε[ώνυμος]*, ἅπαξ ἀποκλειομένου ἄρχοντος
Κλε[οκρίτου] τοῦ 413-2, ἔτους τῆς ἐν *Σικελίᾳ* καταστροφῆς, ὅπως ἀσυμβιβάστου πρὸς
 τὸ ὅλον περιεχόμενον, — ἀφοῦ μάλιστα οὐδὲ τίθεται συνήθως εἰς τὰ παλαιότερα τῶν
 ψηφισμάτων τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος (ὅπερ ἄλλως ἐδῶ οὐδὲ θὰ ἐχώρει!) — εἶναι
 αὐτὸς ὁ Κλεώνυμος ὁ εἰπὼν καὶ τὸ ὑπὲρ Μεθωναίων συμπληρωτικὸν ἐκεῖνο ψήφισμα,
 νῦν IG² I 57 ἀπὸ στ. 34 τοῦ 427 καὶ τὸ περὶ συντονωτέρας εἰσπράξεως τῶν συμμαχικῶν
 φόρων νῦν IG² I 64· ὁ μᾶλλον εὐρέων ὀριζόντων πολιτικὸς (Kirchner PA 8680), παρὰ
 τὰς φρικτὰς τοῦ Ἀριστοφάνους προσβολάς, ἀρμόζει καὶ ἐδῶ ὡς ἀντιπρόσωπος φιλοθρα-
 κικῆς θρησκευτικῆς πολιτικῆς, καθ' ἣ καὶ ὁ Λυκούργος εἰσηγεῖται μετὰ αἰῶνα χάριν
 τῶν Κιτιέων τὴν «ἐγκτησιν χωρίου, ἐν ᾧ ἰδρύσονται ἱερὸν Ἀφροδίτης, καθάπερ καὶ
 Αἰγύπτιοι τὸ τῆς Ἰσιδος ἱερὸν ἱδρύονται» (IG² II 337, 31 ἐ.), καὶ οὗτοι (κατ' εἰκασίαν
 καλὴν τοῦ Köhler) εἰσηγήσει πιθανώτατα πάππου καὶ ὁμωνύμου *Λυκούργου*, τοῦ
 σκωπτομένου δὴ ὑπὸ τῶν κωμικῶν μὲ τὰς ἐπωνυμίας *Ἴβις* καὶ *Αἰγύπτιος* (Kirchner
 PA 9249). Πολὺν ἀπιθανώτερος *Κλεόπομπος* ὁ περὶ Λοκρίδα στρατηγὸς τοῦ 431 καὶ
 ὁ τοῦ 428 *Κλεῖππίδης* ἢ καὶ ὁ ἤδη νεοφανὴς *Κλέων*.

Στ. 3 ἐ. Ἀντὶ προχειροτέρου [*ὅπως ἂν μεδὲν τρο*]παῖον . . . [σταθεῖ] φαίνεται μοι
 πιθανώτερον ἢ ἐν τῇ μεταγραφῇ συμπλήρωσις, ὡς συμφωνοτέρα πρὸς τὴν βεβαιου-
 μένην, νομίζω, ἐν Γ 5 *ἥδη ἐπικούρησιν* τῆς Βενδίδος ([τροπὴν πεποίη]ται τῶν πολεμίων
 βέβαια ἢ ἢ θεὰ ἢ ἢ πόλις βοηθουμένη ὑπ' αὐτῆς).

Στ. 5 - 6. Ὁ ἐν 6 ἀσφαλῆς μέλλων . . . *σάχσεν*¹, *εἰάν*» μετὰ τὸ τοῦ 5 *εὐχσασ[θαι]*
 βεβαιώνει ὅτι ἐδῶ ἡ εὐχή = τάξιμον, votum, ὑπὸ ὅρους, ὡς λοιπὸν ἐν Syll.³ 180 καὶ
 181 (= IG II 57 καὶ Addenda 57^b)· συμπληρώσιμον λοιπὸν εἴτε π.χ. «*εἰάν [χσυνενέγκει*

1 Ὅχι μὲν ἀδύνατον *εἰσάξιν* (ὡς τελετὴν πονηρὰν
 Εὐρ. Βα. 260 ἢ ἔθος Δημ. 19,2 ἢ σόφισμα Εὐρ. Φοιν.
 1408, οὕτω καὶ θεὸν κατὰ τὰ *εἰσφέρειν* δαιμόνια καινά,
ἐπάγεισθαι ἥρωα Ἡρ. Ε67,3 — καθ' ἣ καὶ τὸ *εἰσάγειν* ἄγαλμα

εἰς ναὸν —) ἀλλὰ καὶ *πομπὴν ἐξάγειν* ἐλέγετο (π.χ. Syll.³
 589,34), συνήθως δὲ ἔξω τῆς πόλεως, ὡς καὶ ἐνταῦθα εἰς
 Πειραιᾶ, καθ' ὃ καὶ Syll.³ 1016,2 *ιερεῖα* ἐξάγειν.

χουμμαχοσιν Σιτάλκει], εἴτε, ὡς προεκρίναμεν κατὰ τὴν φωτεινὴν καὶ φωτεινῶς ὑπὸ A.Wilhelm ἐκδεδομένην Ö. Jh. 1902, 128 ἐπιγραφὴν (=νῦν IG² II 1283) «ἐπειδὴ τοῦ δήμου δεδωκότος Θραξὶ μόνοις τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἔγκτησιν καὶ ἰδρυσιν τοῦ ἱεροῦ κατὰ τὴν μαντείαν τὴν ἐν Δωδώνῃς»¹, πιστεύομεν δὲ ὅτι καὶ ὁ χρησμὸς ἦ καὶ ἐπιφάνεια τῆς θεοῦ, οἷα π.χ. ἡ τῆς Λευκοφρυγηνῆς Ἀρτέμιδος ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἐκείνῃ τῆς Μαγνησίας (νῦν Syll.³ 557)², παρενεβάλλετο εἰς τὸ μεταξὺ A καὶ B κενόν, ὡς καὶ IG² I 80 π.χ. ὁ θεὸς τάδε ἔχρεσεν. «Λώϊον καὶ ἄμεινον εἶναι Ἀθηναίοις Βενδῖν θυσίαις καὶ προσόδοις καὶ ἱεροῖ θεραπεύουσιν (καὶ Σιτάλκει χουμμαχοσιν)».

B

Μετὰ τὴν γενικὴν ἐν A ἔγκρισιν τῆς νέας λατρείας (= θυσίας καὶ πομπῆς ἢ προσόδου ἱερῶς, ὡς συνήθως) — καὶ ἱεροῦ ἴσως ἰδρυτέου ὑπὸ Θρακῶν ἢ μᾶλλον προῖδρυμένου — ἔπονται ἐδῶ αἱ ἐπὶ μέρους καθιερωτικαὶ διατάξεις καὶ δὴ πόροι αὐτῆς (3 - 7), πομπὴ καὶ θυσία (δημοτελὴς καὶ ἰδιωτικὴ) ἀπὸ 7 - 9, παννυχίς (10), χρόνος (11), κανονισμὸς ἱερατείου καὶ γερῶν αὐτοῦ (12-16), καὶ τῆς διοικούσης ἀρχῆς (ἱεροποιῶν 17), χορηγία τῆς πόλεως εἰς τὰς θυσίας (18 ἐ.), καὶ μετ' ἐξουσιοδότησιν τῆς Βουλῆς διὰ τὰ περαιτέρω ἀπρόβλεπτα (20) ἢ ἀναγραφῇ τοῦ νόμου πρὸς δημοσίευσιν.

Στ. 3-6. Ὡς πόροι προβλέπεται κυρίως εἰδικὴ ὑπὸ τῶν πολιτῶν εἰσφορὰ καρπῶν (ἐπαρχέ 5³, ἀλλ' ἀπὸ 3 ἤδη προφανῶς, ἐπά[ρχεσθαι]) καὶ μίσθωσις ὑπὸ τῶν πωλητῶν, ἐννοεῖται, ἀκινήτου τινὸς (6) οἰκίας ἢ ἐπικαρπίας γῆς⁴, ἥττον δὲ πιθανῶς (ἐλλείψει χώρου) καὶ μετάλλου τινὸς [Φρ]εαρῶ (7). Ὅχι δὲ μόνον αἱ θυσίαι ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπισκευαὶ τῶν ἱερῶν ἐξ ὁμοίων πόρων ἐτελοῦντο, ὡς γνωστόν.

Ἡ ἀπαρχὴ νοητέα ὄχι ἐφάπαξ, ἀλλὰ συνεχῆς, ἀφοῦ ταύτης βεβαίως προῖον εἶναι τὸ ἐν IG I 210 K (= νῦν 2I 310, 207) ἀναγραφόμενον ὑπὸ τῶν ταμιῶν τῶν ἄλλων θεῶν ἔσοδον τοῦ 429, μετὰ τὰ Ἀδραστείας καὶ Βενδῖδος, «ἐγκυκλίῳ καρπῷ ἐκ τῶν ἱερῶν»· οὔτε λοιπὸν ἐκ τῆς περιφήμου ὑπὲρ τῶν Ἐλευσινίων θεῶν ἀπαρχῆς (ἥς μετὰ τὸν γνωστὸν νόμον (τοῦ 423 - 2) IG IV σ. 57 ἀρ. 27^B (= νῦν IG² I 76) ἔχομεν ἀπὸ 30 ἐτῶν καὶ νεώτερον ἐν ΑΕ 1910 — ὑπὸ Γ. Οἰκονόμου ἐκδοθέντα — νῦν IG² II 140) οὔτ' ἐκ τῆς ἐπίσης περιφήμου τῇ Ἀθηνᾷ ἐκ τῶν συμμαχικῶν φόρων ἐξαιρουμένης ἐξηκοστῆς θὰ λαμβάνεται τὸ ἔσοδον τοῦτο, ἀλλ' ἐκ τοῦ κατ' ἔτος θερισμοῦ (ὡς δὴ καὶ τὰ θαργήλια τῷ Ἀπόλλωνι (ἀρχικῶς Ἡλίῳ καὶ Ὠραῖς) καὶ ἄλλαι ἄλλοις ἀπαρχαὶ (Πυθίῳ IG I 212, Ἀρτέμιδι Μουνιχίᾳ, Καβεῖροις ἔτι κλπ.) διὸ καὶ στ. 4 [τ] ἐν γενομένην (εἰτῶν ἢ ἔτους ἐκάστου) πρόσδοτον. Τὰ ἔχνη τοῦ πρώτου γράμματος τοῦ στ. 3 δὲν ἐπιτρέπουν Δ (ὅτε θὰ συνεπληροῦτο προχέειρος δι' ἐννέα [ἐτῶν], ἀλλὰ Α. Περὶ τῶν ἀποδεκτῶν (στ. 4) γνω-

1 Γνωστὸν ἄλλως ὅτι μόνον γνώμη θεοῦ ἰδρύνοντο νέαι λατρεῖαι· πρβλ. Πλάτ. νομ. 738B «περὶ θεῶν καὶ ἱερῶν, ἅττα ἐν τῇ πόλει ἰδρῦσθαι δεῖ... οὐδεὶς ἐπιχειρήσει κινεῖν νοῦν ἔχων ἀνθρώπος, ὅσα ἐκ Δελφῶν ἢ Δωδώνης ἢ τινες ἔπεισαν παλαιοὶ λόγοι ὅπη δὴ τινες φασμάτων γενομένων ἢ ἐπιπνοίας λεχθεῖσης θεῶν κλπ.».

2 Περὶ ἐπιφανειῶν θεῶν ὡς ἀφορμῶν εἰσαγωγῆς νέων λατρειῶν, ἐκτὸς τῆς πασιγνώστου τοῦ Πανὸς κατὰ τὰ Μηδικά, πρβλ. τὸ καλὸν ἄρθρον τοῦ Pfister ἐν RE

Suppl. Bd. VI ἰδίᾳ ἀπὸ σελ. 298 ἐ.

3 Ὅτι οὐδὲν διαφέρει τῆς ἀπαρχῆς, ὡς ἠθέλην ὁ Foucart π.χ., ἰδὲ Dittenb. Syll.² 587, 264 σημ. 177 — τώρα καὶ Herwerden Lex. Suppl. λ. ἐπάργματα.

4 Πρβ. — ἐξ ἀφθόνων — τὸ ὑπὸ Νικίου τῷ Δηλίῳ ἀφιερωθὲν κτῆμα, ἵνα ἐκ τῆς προσόδου θύωσι κλπ., ὅπερ κατὰ Homolle BCH 1909, 402 θὰ εἶναι ὁ ἐν ἐπιγρ. Ρηνεῖας «Νικούχωρος».

στὸν ὅτι οὗτοι *μερίζουσιν* «*τοῖς ταμίαις τῶν ἄλλων θεῶν*» πλέον ἀπὸ τοῦ 434 τὰ ἔσοδα τῶν ἱερῶν αὐτῶν, ἵνα τὰ δίδουν *εἰς ἱεροποιούς* ἢ *ἐπιμελητὰς* πρὸς τὴν νόμιμον χρῆσιν. Τοὺς πρώτους, πιστεύω, ἔχομεν εὐθὺς ἐν στ. 7, αἵρετοὺς ἔτι, ἐκ βουλευτῶν ἀσφαλῶς, ὡς σύνηθες παλαιότερον καὶ δὴ π.χ. ἐν τῷ περὶ Ἑφαιστίων ψηφίσματι ΑΕ 1883, 167 ἐ. — νῦν IG² I 84, ἀλλὰ καὶ πάλιν βραδύτερον πολὺ ἐν ΑΕ 1910 (= IG² I 140), 27· ἐφεξῆς κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ στ. 17 *θὰ κληρῶνται* (βέβαια ἐκ βουλευτῶν πάλιν), ὃ, τι δηλ. μαρτυρεῖ καὶ περὶ τῶν ἐπιμελητῶν τῶν Διονυσίων ὁ Ἀριστοτέλης Ἀθ. Π. 56, 4· νοητοὶ δὲ βέβαια εἰδικοί τῶν Βενδιδείων ἱεροποιοί, ὡς τόσων ἄλλων ἑορτῶν, καὶ ὅχι οἱ «κατ' ἐνιαυτὸν»· πρβλ. Dittenb. εἰς Syll.² 496, 13 (καὶ νῦν Hiller von Gättringen Syll.³ 271, 6 καὶ 83, 9. — Ἀρχ. Δελτ. 1921-22, 272 ἐ.: Γ. Οἰκονόμος). Εἰς δὲ τὰς θυσίας, αἷς κυρίως ἐδῶ διοικοῦσι, κατὰ τὴν ἐν στ. 15 διαστολὴν τῶν «*δημοσίᾳ θυομένων*» προδήλως ἦσαν δεκταὶ καὶ ιδιωτῶν καὶ δὴ ἀσφαλῶς *Θρακῶν* μετοίκων.

Τὸ στ. 7. [*Φρε*] *αροῖ* ἔρχεται ὡς εὐπρόσδεκτος ἅμα μὲν διαφώτισις τῆς ἐν Λαυρείῳ εὐρέσεως δύο ὄλων ἀγαλματίων Βενδίδος (Mélanges Perrot 95 καὶ Rev. arch. 1903 II πίν. 16, ἀλλὰ καὶ Rev. ét. anc. 1905, 88), ἅμα δὲ κύρωσις ἔμμεσος τῆς ὑπὸ Lörper ἐν AM 1892, 380 εἰς τὰ ΝΔ τοῦ Λαυρείου τοποθετήσεως τοῦ μεγάλου ποτὲ δήμου «ὅπου τὰ πλεῖστα τῶν ἀρχαίων ἀργυρείων λείψανα» (ἅτινα λοιπὸν ὄντως οἰκεῖα, ὡς δημότης, θὰ ἐγνώριζεν ὁ Θεμιστοκλῆς· «*μοὶ ἀρέσκει, ἀλλ' ἀποδεικτέον!*» ἔγραφεν ὁ Wilamowitz Aristot. u. Athen II 136, 35). Μάλιστα ἐν *Φρεάροις* πιθανώτερον θὰ ἰδρύθῃ ἢ πρώτη ἐν Ἀττικῇ, ιδιωτικῇ ἐν ἀρχῇ, λατρεία Βενδίδος ὑπὸ τῶν πολυπληθῶν ἐκεῖ δὴ Θρακῶν (οἰκοθεν μεταλλευτῶν!) ἐργατῶν ἢ καὶ ἐπιχειρηματιῶν, ὡς ὁ ἀπὸ ἐπιστάτου ἔπειτα καὶ μισθωτῆς τῶν χιλίων τοῦ Νικίου ἀνδραπόδων καὶ (πάντως ἐλεύθερος πλέον «ἐπὶ ἰσοτελείᾳ») ἐπιχειρηματίας Σωσίας (Ξενοφ. πόρ. Δ 14 ἐ. — καὶ Ἀθήναιος VI 272^c). Ἐκεῖθεν δὲ ἀφιδρύθῃ καὶ εἰς τὸν ἀπὸ μεσοῦντος Ε' αἰῶνος μεγαλυνόμενον Πειραιᾶ, ὡς κέντρον πλέον καὶ Θρακῶν μετοίκων.

Στ. 9. Ὅχι πολὺ σαφὲς τὸ [*κατὰ τέ;*]/*λη*· πρόωρον θὰ ἦτο [*σκέ*]/*λη* πρὸ τοῦ στ. 15. Ἀθηναίων δὲ *τέλη* οὕτως ἀπλῶς (ὡς Πελοποννησίων κλπ.) = ἀρχαί, οὐδὲ θὰ ἐλέγετο πιθανῶς. Ἰσως νοοῦνται ὀργανώσεις τινὲς Θρακῶν κατὰ τμήματα θιάσων· πάλιν ὑποδιαίρεσις τῶν Ἀθηναίων καθ' ὁμάδας, οἷον π.χ. κατὰ δήμους ἐν τῷ ψηφίσματι IG II 163 (= Syll.³ 271), 26 «ἀπονέμειν τὰς μερίδας εἰς τὸν δῆμον ἕκαστον κατὰ τοὺς πέμποντας, ὅπόσους ἂν παρέχῃ ὁ δῆμος ἕκαστος» θὰ ἦτο μὲν νοητὴ πρακτικῶς ἐν κρεανομίᾳ, ἀλλὰ πρωτοφανὴς ἢ ἔκφρασις ἐν θυσίαις (γνωστὰ μόνον τὰ παρὰ Θουκυδίδῃ πλεονάκις «*τρία τέλη*» *τῶν γεῶν* ἢ *ἐπείων*).

Στ. 11. Λοιπὸν ἢ παννυχὶς τῶν Βενδιδείων ὁρίζεται Θαρρηλιῶνος τῇ ἐνδεκάτῃ [*φθίνοντος* βέβαια!]¹ Ἔστω καὶ μετ' ἐκπλήξεως, ἀναγκασόμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι, ἀφοῦ μᾶς παραδίδεται ρητῶς καὶ ἐπανειλημμένως ἡ *ἐνάτη ἐπὶ δέκα* Θαρρηλιῶνος (καὶ *εἰκοστή*, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἀσφαλῇ τοῦ A. Mommsen Heortol. 425 νοητέα διὰ τὴν παννυχίδα ἢ νύξ πάλιν αὐτῆς τῆς 19^{ης}, κατὰ τοὺς ἀρχαίους δὲ ἀνήκουσα εἰς τὴν 20^{ην}) ὑπὸ Πρόκλου εἰς Πλάτωνος Τίμαι. 9^B καὶ 27^A = σ. 29, B καὶ 35, 28 Diels, *δὲν ἔχει ἀκόμη παρωθῆ* ὁ ὅρος *φθίνοντος* καὶ ἡ ὀπισθοβατικὴ ἀρίθμησης διὰ τὸ τρίτον μόνον δεκαήμερον τοῦ

¹ Ἀφοῦ δὲν χωρεῖ ὧς τις προθεσμία (προκαταβολῆς τινος π. χ. ὡς ἐν IG² II 1631, 19) ἡ ἐνδεκάτη *ἱσταμένον*.

μηνός, ἀλλ' ὅτι διχοτομοῦντες αὐτὸν κατὰ φύσιν ὠνόμαζον (μέχρι καὶ Μέτωνος, ὕστερον ἴσως ἀλλάξαντος) ὅλον τὸ μετὰ τὴν πανσέληνον («διχομηνίαν») δεύτερον ἡμισυ μῆνα φθίνοντα καὶ τὰς ἡμέρας αὐτοῦ μετὰ τὴν 15^{ην} εὐθύς (τελευταίαν τοῦ ἰσταμένου) ὀπισθοβατικῆς, πέντε καὶ δεκάτην φθίνοντος, τετάρτην καὶ δεκάτην κλπ.¹

Στ. 12. Ἡ διάταξις νὰ ζητηθῇ (νέος, πιστεύω) χρησμός περὶ ἱερείας ἐκμαιεῦει πιθανῶς μεταβίβασιν ἢ ἐπέκτασιν τῆς ἐτέρας ἱερωσύνης ἀπὸ Θράκης, φαίνεται, κατεχούσης ἔτι, εἰς Ἀθηναίας ἀδιακρίτως γένους, ὡς εἶχε ψηφισθῇ καὶ διὰ τὴν ἱερείαν τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης ΑΕ 1897, 174 (δημοκρατικῶς ἅμα). Ὅτι δὲ καὶ ἡ Βενδῖς, ὡς τόσοι, εἶχεν ἱερέα καὶ ἱερείαν ἅμα ἐφεξῆς, γνωστὸν πολλαχόθεν π.χ. ἐκ τῆς ἐπιγρ. IG² II 1283,7 (ὀργεῶνων Βενδίδας) καὶ ἐκ τῆς IG II 610 (= νῦν 2 II 1361), ἣν ἤδη ὁ Köhler ἀπέδωκεν ἀσφαλῶς κατ' ἄλλα κριτήρια εἰς τὴν Βενδίδα.

Στ. 15. Συνήθη καὶ πάγκοινα τὰ ἱερώσυνα ἢ γέρα ἱερέων θυόντων², γνωστὴ δὲ καὶ ἡ πώλησις τῶν πέραν αὐτῶν δερμάτων ὑπὲρ τῆς πόλεως συνήθως καὶ ἡ ἐντεῦθεν μεγίστη διὰ τὴν πολυτέλειαν τῶν δημοτελῶν θυσιῶν πρόσσοδος ἐπὶ Λυκούργου (ἐκ μόνων τῶν Βενδιδεῶν δρχ. 457 τῷ 333-2) ἐκ τῶν IG II 741^a 22.

Στ. 12. Ἴσως καὶ [δ]όδεκα. Ἄν καὶ δωδεκαῖδας ἐξ Ἀθηνῶν γνωρίζομεν μόνον ρωμαϊκῶν χρόνων Colin BCH 1906, 307 ἐ., ἀλλὰ τυπικὸς ὁ ἀριθμὸς (πρβ. Σοφ. Τρ. 760).

Στ. 17 ἐ. Καὶ ἄλλοθεν³ γνωστὴ ἡ ὑπὸ τῶν ἱεροποιῶν, ἔγκαιρος φυσικά, διὸ πρὸ τῆς ἐνάτης πρυτανείας ἐδῶ, τῆς τοῦ Θαρρηλιῶνος ἀκριβῶς, βοωνία· τὸ γενναιότατον ἐδῶ ποσὸν τῶν 50 μνῶν ἐνθυμίζει τὴν λαμπρότητα καὶ πολυτέλειαν ὅχι μόνον Παναθηναίων καὶ Διονυσίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιθέτων, κατὰ ψηφίσματα, ἐορτῶν, καθ' ἧς γογγύζει ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ Ἀρεοπαγίτικῳ (§ 29, ὅτι δῆθεν οἱ ἀρχαῖοι «οὐκ ἦγον μὲν ὡς ἡμεῖς τὰς ἐπιθέτους ἐορτάς, αἷς ἐστίασίν τις προσεῖη, μεγαλοπρεπῶς»).

Στ. 19-21. Τὰ ἐφεξῆς πλέον πολὺ γνωστά· ὅτι οἱ κωλακρέται καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἀποδεκτῶν μένοντες καθ' ὅλον τὸν Ε' αἰῶνα, ὡς ταμίαι τῶν εἰς θεοὺς ἀναλωμάτων—καὶ τοῦ δικαστικοῦ κλπ.,—πληρώνουν τὴν τιμὴν τῶν ἱερείων· ὅτι ἡ βουλὴ συχνὰ ἐξουσιοδοτεῖται δι' ἀπρομελετήτους ὑπὸ νόμων περιπτώσεις, ἄλλως δὲ φύσει ἐπιτροπεία τις μόνιμος οὔσα τοῦ δήμου καὶ δὴ τῶν ἱερῶν πραγμάτων γενικῶς ἀνωτάτη ἐπόπτις, καὶ ὅτι τέλος τὴν ἀναγραφὴν καὶ δημοσίευσιν τῶν ψηφισμάτων φροντίζει μὲν ὁ κατὰ πρυτανεῖαν γραμματεὺς τῆς βουλῆς, ἐκμισθοῦσι δὲ τὴν στηλογράφησιν οἱ *πωληταί*.

Γ

Κατὰ τὸν ἐν σελ. 809 ἤδη γενικῶς ὑποτυπωθέντα εἰρμόν, ὡς τὸν βλέπομεν, τοῦ συμπληρωτικοῦ ψηφίσματος ρυθμίζεται ἐν αὐτῷ—ὡς τὰ τῶν θυσιῶν ἐν γένει εἰς τὸ Β—ἡ συμμετοχὴ τῶν Θρακῶν μετοίκων εἰς τὴν πομπήν, τὴν περίφημον ἐκ τῆς ἐγκωμια-

1 Ἀλλὰ περὶ τῶν Συνεσίου ἐπιστ. Δ' Migne 66, 1336^c «τρεῖςκαὶδεκάτη φθίνοντος ἀπάρχαντες» ὁρθῶς ἐν Θησ. Ἐρρ. Στεφάνου σημειοῦται ὅτι νοητέα ἡ 13^η ἀπὸ τῆς πανσελήνου πλέον. Συνηγορεῖ ἡ τελικὴ τῆς ἐπιστολῆς συμβουλή «σὺ μήποτε πλεύσειας· εἰ δὲ πάντως δεήσοι, ἀλλὰ μήτοι φθίνοντός γε μηνός» ἀρμόζοντα κυρίως περὶ λήγοντος, ὅχι π. χ. περὶ 17^{ης}.

2 Καὶ ἱερείων· μετὰ τὴν τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης ΑΕ 1897,

176=IG² I. 24,5 περίφημα τὰ γέρα παντοίων ἱερείων IG² II 1356 καὶ ἐκ τῆς Ἀττ. Τετραπόλεως 1358 καὶ τῆς Μαραθωνίας τριττύος IG² I 190. Πρβ. γενικῶς Ziehen L. S. II 10 (ἐξ ΑΕ 1902, 29).

3 Π. χ. Syll.³ 271, 17=IG II 163 (ἐκ τῶν μικρῶν Παναθηναίων τοῦ 335 «ἀπὸ τῶν 40 μνῶν καὶ τῆς μιᾶς τῶν ἐκ τῆς μισθώσεως βοωνήσαντες οἱ ἱεροποιοὶ... πέμψαντες τὴν πομπὴν θυόντων ταύτας τὰς βοῆς ἀπάσεις» κλπ.

στικῆς διηγήσεως τοῦ Σωκράτους ἐν ἀρχῇ τῆς Πολιτείας, διπλὴν πομπήν, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον εἰς τὴν ἐπίσημον πλέον λατρείαν τῆς Βενδίδος· ἴσως-ἴσως αὐτοὶ ἔχουν καὶ τὸ στ. 7 *ἀγαλμά* τῆς ἤδη παραγγεῖλει καὶ ἐτοιμάσει, ὡς ἔχουν πάντως, νομίζω, ἤδη πρότερον ζητήσῃ καὶ ἐπιτύχῃ τὴν *ἐγκτησιν ἐκείνην* ἐν Πειραιεῖ χωρίου πρὸς ἴδρυσιν Βενδιδείου κατὰ τὰ ἐν IG² II 1283. Τοῦτό μοι φαίνεται βέβαιον ὅτι ὑπάρχει ἤδη πρότερον, ἀκριβῶς διότι λείπει ἐκτενέστερος τῆς ἀπλῆς ἀναθέσεως «ἐν τῷ ἱερῷ» B 21 λόγος σχετικὸς πρὸς τὴν δωρεὰν καὶ ἐνίδρυσίν του· μόνον ἴσως ἐνθρονισμός, ἐγκαίνια τινα, τούτου ἐδῶ προβλέπονται — καὶ συνιεράτευσις κατὰ χάριν ἀκόμη Θράττης, φαίνεται ἤδη διωρισμένης, ἱερείας (στ. 11), πρὸς τῇ καθισταμένη κατὰ τὰ B 13 τοῦ λοιποῦ ὀριστικῶς ἐξ Ἀθηναίων ἀπάντων — καὶ τῷ ἱερῷ προσέτι (διὸ τὰ στ. 10 πρὸς δὲ τούτω). — Ἡ πρόνοια περὶ χωριστῆς ἐσαεὶ καὶ ἀσυγχύτου πομπῆς Ἀθηναίων καὶ Θρακῶν ἐπαλλήλως εἶναι σαφῆς ἐν 13· δὲν χωρεῖ, ἀλλὰ δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι εὐχαρίστως ἐδόθη εἰς τοὺς δευτέρους ἢ ἄδεια καὶ ἐν ὅπλοις καὶ ἔφιπποι νὰ συμπομπεύσουν, ὡς ὑπεμφαίνονται καὶ τοῦ Σωκράτους ἐκεῖνα «οὐ μέντοι ἦττον ἐφαίνετο πρέπειν, ἢν οἱ Θραῖκες ἔπεμπον»· καὶ αἱ στ. 15 *Θραῖται* βέβαια θὰ συμπέμπωσιν ἐπίσης, ἴσως μὲ τοὺς πατρίους στάχυν (Ἡρόδ. Δ' 33). Τέλος πιθανώτατα καὶ λαμπὰς προεβλέπετο ad maiorem deae gloriam τῇ νέᾳ θεῷ, τῶν δὲ Θρακῶν καὶ ἡ ἐν τῇ Πολιτεῖᾳ 328 A *ἀφιππολαμπὰς* (κατὰ τὸν Θεσσαλικὸν ὄρον), διότι ἀττική κυρίως ἦτο ἡ πεζῇ λαμπαδηδρομία, ἀρχικῶς (καὶ κατὰ τὴν φύσιν τοῦ *πυρφόρου* θεοῦ) ἐν τοῖς Προμηθεύοις, ἐξ αὐτῶν δὲ καὶ εἰς τὰ Ἡφαίστια («*καθάπερ ἐν τοῖς Προμηθεύοις* IG² I 84, 34· ἰδὲ Deubner Att. Feste 211), ἀλλὰ καὶ εἰς Θησεῖα, Παναθήναια κ. ἄ. Ὡς γνωστὸν καὶ τὸν Πᾶνα (Ἡρόδ. ζ' 105) *λαμπάδι ἱλάσκοντο* ἤδη.

Πρὸς ταῦτα δὲ προβλέπεται προσεκλογὴ καὶ ἰδιαιτέρας ἀρχῆς εὐρυτέρας ἢ οἱ ἱεροποιοὶ δικαιοδοσίας, *ἐπιμελητῶν* πιστεύω, ἀπὸ στ. 3 κ. ἐξ., ἴσως μάλιστα ἐξ ἐπιφανεστέρων τινῶν προσώπων (ὡς οἱ τῶν Ἀμφιαρείων ἐκεῖνοι ΑΕ 1891, 85 ἀρ. 38 (= νῦν Syll.² 639) Λυκοῦργος, Δημάδης κλπ., διὰ πρώτην λατρείαν, ἀναγραφομένων δὲ ὀνομαστὶ ἐν τέλει ὡς ἐκεῖνοι. Ἦδη κατὰ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτῶν πολυχρηστότεροι, μαρτυροῦνται καὶ ῥητῶς *γενικωτέραν* ἔχοντες ἀποστολὴν οἱ *ἐπιμεληταὶ* ὑπ' Ἀριστοτέλους ΑΠ. ἔ. ἀ. καὶ πολιτ. 1322^β 19 (ὅπου ὡς εἶδη αὐτῶν ἀναφέρονται ἱεροποιοί, ναοφύλακες κλπ.)· εὐλόγως δὲ εἰς πρωῒμους χρόνους ἦσαν συχνότεροι, πρὶν νὰ εἰδικευθοῦν ποικίλοι ὑπαλλήλων ἐπωνυμίαι· ἀλλὰ καὶ εἰς ψηφίσματα ὕστερα, ἰδίᾳ *ὀργεῶνων τῆς Βενδίδος*, συχνότατ' ἀπαντῶσι παρὰ τοὺς ἱεροποιοὺς (π.χ. IG² II 1361, 16), ἀλλὰ καὶ μόνοι IG² II 1256, ἐν δὲ 1324 εἰς ἐπιμελητῆς *πέμπας τὴν πομπήν* ἀξίως τῆς θεοῦ (ἐν δὲ 1317 ταμίας καὶ *συνεπιμεληταί*), μόνοι δὲ ἱεροποιοὶ ἐν 1255. Ἐνταῦθα, βλέπομεν, ἐκλέγονται ὑπὸ τοῦ δήμου *μετὰ τῆς βουλῆς* (βέβαια ἵνα προσδοθῇ μεγαλυτέρα εἰς πρώτην ἐγκατάστασιν σπουδαιότης καὶ τιμὴ εἰς τὴν Βενδίδα), ὡς οἱ ἱεροποιοὶ ἐν IG² I 76, 41.

Εἶναι δὲ σαφὲς ἐκ τῆς ὅλης συναφείας ὅτι οὔτε ὁ *γραμματεὺς* τοῦ στ. 1 εἶναι ὁ τῆς ψηφίζουσης τὸ Γ βουλῆς — ὡς διακόπτεται ἀπὸ τὸν τότε ἐπιπροτείνοντα βέβαια *στρατον* τοῦ 3¹ — οὔτε ὁ δεύτερος πρᾶγματι ἐπιπροτείνει, ὅτε θὰ ἐπηκολούθει

1 Συνδυασμός τούτου μὲ τὸν ἐν Α 3 εἰπόντα εἰς [Κλεό]στρατον — πάππον ἴσως τοῦ ἐν IG II 114, 34 γραμματέως κλπ. ἀλλ' ἄγνωστον κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ὁμώνυμον,

— μοὶ ἐφάνη ἐξ ἀρχῆς ἄγαν ἐξεζητημένος. Τῶν — *στράτων* τότε ἀφθονώτατοι οἱ Ἀρχέστρατοι.

τοῦλάχιστον τὸ (ἀεὶ ἐπιτασσόμενον) εἶπεν, ἂν μὴ καὶ τὸ σύννηθες «τὰ μὲν ἄλλα καθάπερ Κλε[όνυμος]»· προφανῶς ἀναφέρονται ταῦτα εἰς τὰ ἐψηφισμένα γραμματεύοντος τοῦ Πασιφώντος καὶ εἰς πληροφορίαν (ἢ γνώμην, ἔστω, ἀλλ' ὅχι ἐπιπρότασιν) τοῦ -στράτου, ὑποθέτω δὲ εἰς ἀπαγγελίαν χρησιμοῦ ὑπ' αὐτοῦ, προσταλέντος ὡς *θεοπρόπου*, ἂν καὶ ἀήθης ἢ διατύπωσης· τοῦ δὲ χρησιμοῦ, τοῦ συμπληρωτικοῦ, εἵπομεν¹, θὰ εἶναι πραγμάτως ὅλη τῶν ἐπιμελητῶν ἢ φροντίς, βέβαια καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἃ *παραινεῖ* (7) ὁ θεός· διότι καὶ περὶ θεῶν λέγεται τὸ ρῆμα (καὶ ἡ *παραίνεσις*· πρβλ. Wilhelm εἰς Ö. Jh. 1901, Beibl. 25)· περιέργον ὅτι διὰ τὴν *στήλην* (8) ἔχουν καὶ αὐτοὶ κάτι νὰ φροντίσουν μετὰ τὸν γραμματέα τοῦ Β τέλ. Ἄν δὲν εἶναι τις στήλη τοὺς ὀργεῶνας ἢ ἐρανιστὰς καταλέγουσα, ὡς δὲν φαίνεται πιθανόν, πιστεύω ὅτι ὁ προτείνας θὰ ἤθελε νὰ τονίσῃ ἰδιαίτερος ἀξίαν *ιοποθέτησιν τῆς ἐνιαίας*² (διότι καὶ ἰδιαίτερα διὰ τὸ Γ στήλη δέν μου εἶναι νοητὴ) καὶ *ἰσοπλατοῦς*, ὡς θὰ ἦτο, καθὰ φαίνεται ἐκ τοῦ ὅλου κειμένου.

II

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κείμενα· ἀλλ' ἰδιαίτερος ἀξιοσημεῖωτα εἶναι τὰ Α 3 [*τρο*]/*παῖον* ἀπὸ *τῆς πόλεως* καὶ Γ 5—*ται*³ *τῶν πολεμίον*, πολύτιμα προκειμένου περὶ Βενδίδος (διότι εἰς αὐτὴν βέβαια ἀναφέρεται ἡ *πρᾶξις*—προφανῶς βοήθεια εἰς νίκην—, καὶ ἂν ἔτι ὑποτεθῇ -*νται*—πεποιήνται οἱ Θρᾶκες π.χ.). Ἐξ αὐτῶν βεβαιούμεθα, ὅτι ὅχι μόνον ἐν πολέμῳ ψηφίζει ταῦτα ὁ δῆμος, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀντὶ ἥττης, προσδοκηθείσης κατὰ τὸ ἀρνητικὸν «οὐδὲν τροπαῖον ἀπὸ τῆς πόλεως», νικητῆς μᾶλλον ἤδη εὐχαριστήρια τὰ ψηφίζει ὡς ὑπερμάχῳ τῇ Βενδίδι. Οὕτω δὲ καὶ ὡς *πολεμικῇ* ὀριστικῶς κυροῦται ἡ Θρακική, ἄλλη αὕτη Σώτειρα⁴, κατὰ τὴν Ἀγροτέραν, τὴν ἐπίσης κυνηγέτιν ἅμα (πότιαν θηρῶν) καὶ πολεμικὴν, ὡς γνωστόν, καὶ δὴ ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ Μαραθῶνος δεχομένην ἐπὶ αἰῶνας τὰς περιφήμους κατ' εὐχὴν αἰγῶν ἐκατόμβας· καθ' ὃ καὶ ἀπλῶς Ἄρτεμιν καλεῖ ὁ Ἡρόδοτος Α 33 καὶ Ε 7 τὴν θρακικὴν θεάν. Καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν Ἀγροτέραν λοιπὸν ἐπικλίνεται κυρίως ἡ νέα θεός. Ἀλλ' ὅχι μόνον διὰ τὴν ἐν Μουνιχίᾳ παροικίαν Θρακῶν πολυαριθμῶν—ὡς σήμερον Κρητῶν κατὰ τὰ πρηνῇ πάλιν τῆς «Καστέλλας», ἐνῶ οἱ ἐγγύριοι κατοικοῦν μᾶλλον τὰ πεδινὰ καὶ ἔφαλα—παριδρῦθη καὶ συνεδέθη διὰ παντός μετὰ τὴν *Μουνιχίαν* Ἄρτεμιν· καὶ αὕτη ἀκόμη, ἄδηλον ἀπὸ τίνος ἀκριβῶς χρόνου, συνεδέετο μετὰ *νίκην*—τὴν Σαλαμινίαν—ὡς γνωστόν, ὡς ἐπιλάμψασα κατὰ Πλούταρχον Πότ. Ἀθην. ἐνδοξότ. 249 F πανσέληνος τότε τοῖς Ἑλλήσι κλπ. καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι ἐπὶ ρωμαϊκῶν χρόνων (κατὰ τὰ Μουνίχια τὸν Μάϊον, ἐνῶ ἡ ναυμαχία κατὰ Σεπτέμβριον) ἐτελοῦντο *ρεῶν ἄμιλλαι* IG² II νῦν 1006, 29 ἐ. 1011, 16 ἐ. 1029, 13 ἐ. Μήπως συνετέλεσε συνάρτησις τῆς Βενδίδος; καὶ μὴ τὸ ἐν Σαλαμῖνι ἀπὸ Ἡροδ. Η 77 ἤδη γνωστὸν Ἄρτεμίσιον ἐδέχθη ἀφίδρυμα μεικτοῦ Βενδιδείου; ἰδὲ κατωτέρω.

1 Βέβαια τῆς καὶ ἀρχῆθεν εὐμενοῦς πρὸς Θρᾶκας καὶ Βενδὶν των *Δωδώνης*, ἥς ἄλλως τὸ καὶ νοτιώτερον ἀεὶ κύρος ἐπαρκῶς μαρτυροῦν καὶ μόνον τὰ Ξενοφ. πόρ. ἐν τέλει καὶ Δημοσθ. κ. Μειδίου 51.

2 Κατὰ τὴν ἀξίαν τοῦ ἱεροῦ νόμου· πρβλ. Λυσ. Α 17 χρὴ θύειν τὰς θυσίας τὰς ἐκ τῶν τύρβων καὶ τῶν σιγῶν.

3 Βεβαιούμεν καὶ ρητῶς ὅτι κατὰ τὰ ἔχνη μόνον Τ

δύναται νὰ εἶναι τὸ πρῶτον γράμμα ἐδῶ καὶ τὸ τελευταῖον τοῦ Γ 11.

4 Ἄλλη ὁμως εἶναι προδήλως ἡ Σώτειρα, περὶ ἥς τελετῶν ἐρωτᾷ ὁ Περικλῆς καὶ τὸν Λάμπωνα π. Ἀριστ. Ῥητ. 1419α 2· εἶναι Ἐλευσινία, ὡς δεικνύουσιν τὰ ἐφεξῆς περὶ ἀτελέστου (πρβλ. Blaydes εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 378).

Καὶ ἡ ἔμβλεψις αὕτη εἰς τὴν φύσιν τῆς Βενδίδος, ἄλλως ἤδη ἐμφανῆ ἐκ τῆς τοῦ λαοῦ της, καθ' οὗ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἦσαν καὶ οἱ θεοὶ του¹, εἶναι ἐκ τῶν κυριωτέρων διδαγμάτων τῆς ἐπιγραφῆς². Ὅπως δὲ ὅποτε ὅλως διάφορος καταφαίνεται τῆς Κοτυτιτοῦς καὶ τῶν γυναικομίμων ἐπ' αὐτῇ χορῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν τοιούτων, σεπτοτέρα πάντως (ἴσως ἐξ ἄλλου ἢ ἐκείνη Θρακῶν φύλου προελθοῦσα) καὶ συμφωνεῖ ὁ σεβασμὸς Σωκράτους, *προσευχομένου τῇ θεῷ*, καὶ Πλάτωνος ἐν ἀρχῇ καὶ Πολιτείας καὶ Τιμαίου, πιθανῶς δὲ καὶ τοῦ Ἀριστοφ. (ἀπ. Λημνίων 365 «*τὴν κρατίστην δαίμον*», ἥς νῦν θερμὸς ὁ βωμὸς» καὶ ἀπ. 368 «*Μεγάλην θεὸν τὴν Βενδῖν*»), — ἂν καὶ ἀληθῶς ἄδηλον μὴ ὁ κωμικὸς καὶ μᾶλλον εἰρωνεύετο τὴν ἄρτι ἐπισήμως λατρευομένην.

Οὕτω δὲ *ἔνοπλον* θὰ τὴν φαντασθῶμεν καὶ ἐπὶ τοῦ κορυφαίου τῆς στήλης ἀναγλύφου, μέσῃ μεταξὺ τοῦ ἐν μέρει σφζομένου ἀριστερὰ «*παρέδρου*» τῆς *Δηλόπιου*³ καὶ τῆς Ἀθηνᾶς δεξιόθεν (ἐπίσης μετὰ δόρατος καὶ ἀσπίδος), πρὸς ἣν θὰ ἔδιδε καὶ ἐλάμβανε δεξιάν, ὡς ἡ Σαμία Ἡρα ὑπὲρ τὸ γνωστὸν τῆς ἰσοπολιτείας ψήφισμα τοῦ 405 (προχείρως παρὰ Schede Die Burg v. Athen, Tafelbild 90) καὶ τόσοι ἄλλοι πολιοῦχοι θεοὶ καὶ προσωποποιήσεις πόλεων ὑπὲρ ψηφίσματα συνθηκῶν, τιμῶν κλπ. (Collignon Hist. d. la sculpt. Γερμ. μεταφρ. II 152 ἔ.). Δὲν πιστεύομεν ὅτι ἤδη ἔκτοτ' ἐκράτει δύο ἀκόντια ἐν τῇ ἀριστερᾷ κατὰ τὴν γνωστήν, ἤδη ἀρχαίαν ἀλλὰ μεταγενεστέραν, παρερμηνείαν τοῦ ἐπιθέτου *δίλογχος*, οὗ τὴν πραγματικὴν, ἀρχικὴν, σημασίαν *διχαλωτῆς λόγχης* θηρευτρίας, εἰκαζομένην καὶ πρότερον, ἐπικυροῖ τελευταῖον ἢ ἐν τῷ αὐτῷ τούτῳ τόμῳ σ. 647 δημοσιευομένη ὑπὸ A. Della Seta θρακοτυρρηνικὴ ἐκ Λήμνου ἀγγειογραφία. Ὅμοια δὲ γενικῶς θὰ ἦτο καὶ τοῦ ἐν Γ 7 λατρευτικοῦ *ἀγάλματος* ἢ μορφῆς, εὐτυχῶς μὲ ἀρκετὴν προσέγγισιν ἀναπλασθῇ — ἤδη ὑπὸ Trendelenburg Bendis — ἐκ τοῦ ἐν Glyptothek Ny-Carlsberg ἀριθ. 231 τοῦ καταλόγου 1914, ἔστω αἰῶνα ὑστέρου, ἀναγλύφου

1 Ἀρκούν καὶ μόνα τὰ ἐκ τοῦ Ἡροδ. Ε' 7 «*σέβονται μόνους θεοὺς τούτους Ἀρεά τε καὶ Διόνυσον καὶ Ἀρτεμιν καὶ Ε 6, 2 τὸ ζῆν ἀπὸ πολέμου καὶ ληϊστύος κάλλιτον*».

2 Φαίνεται, καὶ *γεωργικῇ* πὼς θὰ ἦτο, ὡς δὴ καὶ ὁ πατριώτης αὐτῆς Διόνυσος ἀρχικῶς καὶ οἱ Κάβειροι τῆς Σαμοθράκης — καὶ ὡς τοιαύτη θὰ ἐτελοῦντό τινα ὄργια καὶ αὐτῇ, τείνοντα εἰς γῆς εὐφορίαν, τὰ ἐν συγχύσει μὲ Κοτυττῶ ἐν Λήμνῳ ἢ Πῶλῳ ἐν Θάσῳ, τῇ πάλαι Ἡδωνίδι, ὡς καὶ ἐν Ἡδωνοῖς Αἰσχύλῳ, ὥστε γενικῶς Θρακικά, φαίνεται θὰ ἐβεβαίωτο, ἂν ἐν Γ' 14 ἐσώζετο ἢ ὑπὸ Ἡροδ. Δ 33 παραδιδόμενη πόμπευσις σταχῶν ὑπὸ τῶν Θρακτῶν. Ἀλλὰ φυσικὰ ὅλως ἄδηλον ἀπαμένει ἂν ὄντως καὶ «*ζυγία*» ἢ Ἀρμονία ἐτύμως ἦτο, ὡς ἤκαζεν ὁ Tomaschek Die alten Thraker 47 ἔ. ἐκ τοῦ ἱαπετικοῦ bendh = συνδέω. Συμφωνότερον πρὸς τὴν κυρουμένην ἐνταῦθα φύσιν της θὰ ἦτο νὰ *ἡρκετεύοντο καὶ αὐτῇ* (καὶ ὄχι τῇ *Μουνιχίᾳ* Ἀρτέμιδι κυρίως, ὡς παραδίδεται ἐν σχολ. Ἀριστοφ. Λυσ. 645 καὶ Ἀρποκρ. π. λ. *ἀρκεῦσαι* = Ἀριστοφ. ἀπ. 370 K.), ὡς τῇ Βραυρωνίᾳ, παρθένοι. ἀλλ' ὀρθῶς, βλέπομεν, ἀμφιβάλλει ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς διπλῆς παραδόσεως ὁ Deubner A. F. 206. — Πάντως ὁμοῦς παρακεκινδυνευμένοι ἦσαν καὶ μένουσι ἐτι μᾶλλον αἱ ἐκ τῶν τοῦ Ἡουχ. λ. *δίλογχον* τὴν Βενδῖν Κρατῖνος ἐν

Θράκταις (ἀπ. 80 K.), ἦτοι ὅτι δύο τιμὰς ἐκλήρωσατο οὐρανίαν τε καὶ χθονίαν... οἱ δὲ ὅτι *δύο φῶτα ἔχει κλπ.*» ἀντιλήψεις αὐτῆς, ὡς δὴθεν *σεληνιακῆς*, εἰς ἃς ἔδωκε λαβὴν καὶ ἡ ἐκ τῶν Προμηθεῖων ὡς εἰς τόσων ἄλλων θεῶν ἑορτὰς τελουμένη καὶ τῇ Βενδίδι *λαμπαθδρομία* ἐν Πειραιεῖ (ἴσως δὲ καὶ Λήμνῳ κατ' ἐπέκτασιν, ἂν σχετικὸς ὁ Ἀριστοφ. Λημνίαις 375 K. *φανός*). Σχεδὸν δὲ ἀλλόκοτα καταντοῦν τὰ τοῦ Andreae Plato's Staatschriften II 2, 36 καὶ 165 ἔ. περὶ βαθυτέρου δὴθεν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος συσχετισμοῦ τῶν γενεθλίων τῆς Πολιτείας του πρὸς τὴν «*συνάπτουσαν εἰς κοινωνίαν καὶ φωτὸς διπλοῦ κυρίαν θεάν κλπ.*» δὲν ἤρκει ἡ σκηνογραφικὴ ἀπλῶς, καλλιτεχνικὴ, σκοπιμότης τῆς ἑορτῆς ὡς πλαισίου τοῦ διαλόγου; καὶ τί θέλει ἐδῶ ἢ ἐν Νόμ. 776α παρομοιώσεις τῶν γενεῶν μὲ τὴν μεταδιδόμενην λαμπάδα; ἔστω καὶ ἂν οἴκοθεν ἡ Βενδῖς ἐλατρεύετο μὲ νυκτερινὰς λαμπαδουχίας, ὡς ἡ Ζηρυνθία Σρυμόνος μέδουσα παρὰ Λυκόφρ. 1178 ἔ.

3 Μᾶς τὸν ἐγνώρισε πρῶτον τὸ μετ' ἀναγλύφου ψήφισμα ὀργεῶνων Πειραιῶς, τὸ ὑπὸ Demargne ἐκδοθὲν BCH 1899, 370· ὀλίγον ὕστερον καὶ ἐκ Σάμου ἀνάγλυφον A.M. 1900, 172 ἐν ὁμοίᾳ στάσει καὶ μετ' ἐπιγραφῆς *Δηλόπιης*.

—ἀλλὰ τελειότερον ἐκ τοῦ ἀκόμῃ ὠραιότερου ἐν τῷ Βρετταν. Μουσείῳ Reliefs Catal. 2155 πίν. 24 ἐκ Πειραιῶς ρητῶς, τοῦ ὑπὸ Hartwig Bendis 13 ἐ. ἀξίως ἐκτιμηθέντος: θὰ εἶχεν ἐκτὸς τῶν ἡδὴ τῆς ἐλληνικῆς Ἀρτέμιδος χαρακτηριστικῶν—ὕψηλῶν ἐνδρομίδων (θρακικῶν ἴσως ἀρχῇθεν καὶ αὐτῶν), βραχέος χιτῶνος καὶ νεβρίδος ἢ παρδαλῆς ἐπιζωννυούσης — ἡδὴ προσλάβει καὶ τὰ θρακικά, κυρίως τὸν κωνικόν, ἄνω ἐπίκαμπτον σκοῦφον (ἀλωπεκῆν) καὶ χειρίδας, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἡ ἀρχαιότερα ἐλληνικὴ *Μήτηρ* (θεῶν, εἰς ἣν θὰ ἦτο ἀφιερωμένον τὸ ἀθηναϊκὸν Μητροῦν) προσελάμβανε περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ ἴσως ἐν τῷ αὐτῷ τεχνικῷ — ἐπικρατεστέρω δὴ τότε ἐν Ἀθήναις — ἐργαστηρίῳ, τῷ Φειδιακῷ, διὰ τοῦ Ἀγορακρίτου, τῆς Φρυγικῆς ἐνθρόνου Κυβέλης τὸ τύμπανον καὶ τὸν παρὰ τοὺς πόδας λέοντα ἢ λέοντας κατὰ τὴν καλὴν τοῦ v. Salis μελέτην ἐν A. Jahrb. 1913, 1 ἐ. (ιδίᾳ 7). Μόνον αὐστηρότερον βέβαια καὶ σεμνότερον ἔτι (χωρὶς π. χ. τὴν εὐμενῇ τῆς Λονδινίας κλίσιν τῆς κεφαλῆς πρὸς τοὺς σεβίζοντας) θὰ φαντασθῶμεν τὸ σύνολον, ὡς εἶναι αὐστηρὰ ἔτι, εἶδομεν, καὶ ἡ μορφὴ τῆς ἀναγλύφου στήλης, ὅχι μόνον ἄνευ ὑποτυπωδῶν, ἔστω, ἀκόμῃ παραστάδων, ἀλλὰ καὶ ἐλαφρῶς ἄνω στενεύουσα (πρβλ. Rodenwaldt Das griech. Relief 69 καὶ Pfuhl Jahrb. 1926, 135, 5)¹.

Ἄλλ' ἀφοῦ κατὰ ταῦτα ἀφορμὴ τῆς ιδρύσεως τῆς νέας λατρείας ὑπῆρξεν ἐπικουρία τῆς θρακικῆς θεᾶς ἐν πολέμῳ, ἔστω καὶ ἀπλῶς πιστευθεῖσα, τελεσφόρος, συγκαθορίζεται καὶ ὁ χρόνος αὐτῆς: θὰ εἶν' ἐν πρώτοις, εἶδομεν, πρὸ τοῦ 429, διότι ἡδὴ εἰς τοὺς λογαριασμοὺς τῶν κατ' αὐτὸ ταμιῶν τῶν ἄλλων θεῶν (ἐπὶ Ἐπαμείνωνος ἄρχοντος) ἀναγράφεται ἡ ἐκ τῆς θεσπιζομένης ἐν Β 3 ἐ. ἀπαρχῆς ἐτησίᾳ πρόσδοδος (IG I 210 K=²Π 310, 208 *Βενδίδος τῷ ἐγκυκλίῳ καρπῷ*). Ἀλλὰ καὶ ἐν γένει, ἵνα συντόμως εἴπωμεν, οὐδένα καταλληλότερον καιρὸν θὰ εὕρωμεν παρὰ τὸ 431, ὅτε συνετελέσθη μὲν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ θέρους μετὰ τὴν πρώτην καὶ ματαίαν εἰς Ἀττικὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἀρχιδάμου² ἢ συμμαχία μετὰ τοῦ Σιτάλκου (Θουκ. Β 29), προσετέθη δὲ τὸ φθινόπωρον ἢ πανδημεὶ ὑπὸ τὸν Περικλέα νικηφόρος ἐπιδρομὴ εἰς Μεγαρίδα μετεχόντων τρισχιλίων ὄλων μόνον ὀπλιτῶν μετοίκων («χωρὶς δὲ ὁ ἄλλος ὄμιλος τῶν ψιλῶν» Θουκ. Β 31, 2), ὧν ἀσφαλῶς μέγα μέρος ἢ καὶ τὸ μέγιστον θὰ ἦσαν Θραῖκες — ἀλλὰ καὶ τοσοῦτοι κατὰ θάλασσαν συνετελοῦντο καὶ τόσον ἐπιτυχεῖς ἐπίπλοι περὶ τὴν Πελοπόννησον καὶ Λοκρίδα, τῇ συμμετοχῇ πάντως ἐρετῶν Θρακῶν παμπόλλων³. Αἱ μακρὰ καὶ ποικίλαι πρὸς τὸ μαχίμωτατον «μαχαιοφόρον κλπ.» ἔθνος σχέσεις — καὶ φιλικαὶ μὲν, ιδίᾳ τῶν Μιλτιαδῶν, ἀλλὰ καὶ ἐχθρικαὶ τοσάκις (τίς λησμονεῖ Βρέας, Δραβησκούς, Ἐννέα Ὀδοῦς, ἔτι καὶ Χερρόνησον, ἀπαύστως ἐπιτρεχομένην ὑπὸ Θρακῶν καὶ ἀφ' ἧς ἔτι κατεκληρουγήθη τῷ 447 ὑπὸ Περικλέους;) — ἐπεστέφοντο τόσον εὐτυχῶς καὶ ἐπικαίρως διὰ συμπράξεως συμμαχικῆς πλέον, — ἧς προπαρασκευὴν συστηματικὴν οὐδεὶς θ' ἀμφιβάλλῃ ὅτι αὐτὸς ὁ Περικλῆς ἐφρόντισεν, ἔτι πρὶν ἀρχίσῃ ὁ μέγας ἀγὼν (πρβλ. προξενίαν Νυμφοδώρου, τοῦ

¹ Ἡ ἄνευ παραστάδων λιτὴ μορφὴ — μόνον μ' ἐπιτύλιον ἀνάγραπτον — μένει ἀληθῶς καὶ ὕστερον πολὺ, π. χ. εἰς τὸ πρὸς τιμὴν Μενελάου τοῦ Πελαγόνος ψήφισμα, Syll.³ 174 = O. Kern Inscr. gr. Tab. 21,2.

² Διὸ ἐν Γ 5 δυνατὴ καὶ συμπλήρωσις [τὴν ἐσβολὴν

ἀπέμυνται τῶν πολεμίων (ἢ [ἀπέσοι]ται).

³ Ἀλλὰ καὶ «παρ' ἑπαλξιν καὶ ἐν τοῖς φρουρίοις» ὑπηρεσίαι μετοίκων Θρακῶν — ὡς ἐπετρέπετο Θουκ. Β. 13, 7), δὲν ἀποκλείονται, ἂν ὅχι καὶ ἱπποτοξοτῶν κατὰ τὴν βραχεῖαν ἱππομαχίαν Θουκ. Β 22,2.

Ἀβδηρίτου καὶ πολιτογράφειν Σαδόκου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Σιτάλκου!)—καὶ δὴ μετὰ τοῦ ἰσχυροτάτου τότε Θρακὸς δυνάστου, ὑπισχνουμένου ἀρχῇθεν «τὸν ἐπὶ Θράκης πόλεμον καταλύσειν», ἀλλὰ καὶ τὴν φιλίαν Περδίκκου τοῦ Β' αὐτομάτως συνεπάγοντος. Δὲν θὰ ἦτο πολὺ νὰ ἦκαζέ τις ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ 19^η Θαργηλιῶνος, καθ' ἣν ὠρίσθη νὰ τελῶνται ἐφεξῆς τὰ Βενδίδεια, δὲν εἶχε σχέσιν πρὸς τὸν θερισμόν¹, ἐν Θράκῃ δὲ ὀψιμώτερον, ὥς θέλει ὁ Pfuhl — καὶ εὐλόγως — De Athen. rompis sacris 88) —, ἢ τοῦλάχιστον ὄχι δι' αὐτὸν μόνον, ἀλλ' ἦτο αὐτὴ ἡ ἡμερομηνία τῆς συνομολογήσεως τῆς συμμαχίας, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε καὶ ἡ ἀντίστροφος δυνατότης, νὰ συνωμολογήθῃ αὕτη καθ' ἣν ἡμέραν οἱ Θραῖκες ἐώρταζον πάλαι τὴν Βενδὶν των. Ὅπωςδὴποτε οὐδὲν φυσικώτερον τῆς συνάψεως καὶ θρησκευτικοῦ δεσμοῦ διὰ τῆς πολιτογραφήσεως τώρα καὶ τῆς πολεμικῆς τῶν Θρακῶν θεᾶς, ἕως τότε ἀπλῶς ἀνεκτῆς ὡς μετοίκου².

Περὶ τοῦ 431 θὰ ἦτο εὐνόητον καὶ πῶς ὁ Δωδωναῖος θεὸς καὶ ὄχι ὁ Πύθιος ἐπερωτᾶται καὶ χρησιμοδοτεῖ εὐμενῶς νὰ δοθῇ «ἐγκτησις καὶ ἱδρυσις ἰδίου ἱεροῦ τοῖς Θραξὶ μόνοις τῶν ἄλλων ἔθνων» κατὰ τὰ IG² II 1283 ἀρχῇ· μόλις πρὸ μηνῶν ὁ Πύθιος μετὰ τὴν περίφημον τῆς Σπάρτης ἀπόφασιν, κατόπιν τῶν κερκυραϊκῶν καὶ ποτειδαιτικῶν, «λελύσθαι τε τὰς σπονδὰς καὶ Ἀθηναίους ἀδικεῖν», ἐπερωτηθεὶς ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων «εἰ πολεμεῖν ἄμεινον ἔσται, ἀνείλεν αὐτοῖς, ὥς λέγεται, κατὰ κράτος πολεμοῦσι νίκην ἔσσεσθαι καὶ αὐτὸς ἔφη ξυλλήψεσθαι καὶ παρακαλούμενος καὶ ἄκλητος» (Θουκ. Α 118, 3 καὶ Β 54, 4). Καὶ ὁ λακωνισμὸς τῶν Δελφῶν ἦτο εὐεξήγητος· δὲν εἶχε συμπληρωθῇ εἰκοσαετία ἀφ' ἧς οἱ Ἀθηναῖοι στρατεύσαντες ἀφήρεσαν τὸ μαντεῖον ἀπ' αὐτῶν καὶ παρέδωκαν Φωκεῦσιν (Θουκ. Α 112 τελ.). Ἀκριβῶς λοιπὸν τόσῳ εὐμενέστερον καὶ ἡ Δωδὼν θὰ διετέθη ὑπὲρ Ἀθηναίων ἅμα — ἴσως καὶ τι πλεον̄ θεραπευσάντων — καὶ τοῦ ἐπιδόξου ἅμα βορείου συμμάχου των, ἄλλως τε καὶ ἐγγυτέρου εἰς τὸ διαφέρον αὐτῆς, τοῦ Θρακικοῦ ἔθνους. Ἀλλ' ὄχι, εἵπομεν! ἀρχαιότερος μᾶλλον φαίνεται ὁ πρῶτος ἐκείνος χρησμὸς καὶ ἡ ἐγκτησις τοῦ ἐν Πειραιεὶ οἰκοπέδου χάριν ἱεροῦ καθαρῶς θρακικοῦ ἀκόμη: πιθανώτατα μετὰ τὴν εἰς Χερρόνησον κληρουχίαν τοῦ Περικλέους ἢ κατὰ τὰς εὐθύς ἐπομένας χαλεπὰς ἡμέρας (ἡττης μὲν ἐν Κορωνείᾳ, ἀποστασίας δὲ Εὐβοίας καὶ Μεγάρων καὶ τῆς κλονήσεως τοῦ Στερεοελλαδικοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν), ὅτ' ἐπίσης ἐπικαιρὸς ἦτο ἡ πρὸς τοὺς Θραῖκας φιλοφροσύνη³· καὶ τότε εὐαρμοστεῖ καὶ ἡ ὑπὸ Κρατίνου (Θράτταις ἀπ. 80 Κ.) διακωμώδησις Περικλέους — καὶ Βενδιδὸς του βέβαια:

1 Ἐτι δὲ ὀλιγώτερον πρὸς τὰ συμπίπτοντα Πλυντήρια καὶ «κουροτροφίαν» ἐπιτυχεστέραν δὴθεν ὑπὸ τῆς Βενδιδῆς, ὥς ἠθέλην ὁ Α. Mommsen Heortol. 426.

2 Παρὰ τὴν γνωστὴν τάσιν τῶν ἀρχαίων, νάναγνωρίζουν καὶ εἰς τοὺς ἀλλοδαποὺς θεοὺς ἀντίτυπα τῶν ἰδίων, γνωστὸν ὅτι ἡκιστα ἐπέλειπε καὶ ἡ συνείδησις τῶν διαφορῶν· θὰ ἤρουν τὰ σκώμματα τῆς συντηρητικῆς (ἐκ γενετῆς δὲ ἀγρότιδος) κωμωδίας κατὰ τῶν ξένων λατρεῶν, Κρατίνου ἐν Θράτταις, Ἀριστοφάνους ἐν Ὀρνισιν ἰδίᾳ κατὰ τοῦ «Τριβαλλοῦ» θεοῦ, Εὐπόλιδος ἐν Βάπτταις. Μόνον λοιπὸν μεγάλοι πολιτικοί, καὶ δὴ πολεμικοί, λόγοι ἐξηγοῦν τὴν εἰσποίησιν ταύτην ξένης λατρείας, ἄλλως παραδοξοτέρας καὶ ἀπὸ αὐτῆν τὴν πολιτογραφῆσιν τοῦ Σαδόκου.

Ἀργὰ ἀλλ' εὐχαρίστως βλέπω τὴν ὑπὸ Pettazzoni La relig. nella Grecia 286 ἔ. καὶ σημ. 128 καιρίαν διάγνωσιν τῶν πολιτικῶν ἐλατηρίων τῆς εἰσαγωγῆς, ἀσχετῶς τοῦ ὑποτιθεμένου ὑπ' αὐτοῦ, ὑστέρου, χρόνου· «τοὺς Θραῖκας ἐχρειάζοντο ἰδίᾳ ὡς ναύτας, κατόπιν μάλιστα τόσης ἐκ τοῦ λοιμοῦ καὶ τοῦ πολέμου αἰμορραγίας κλπ.». Ἀλλ' ἀξίως ἐκτιμᾷ καὶ τὴν ἐν γένει θρησκευτικὴν πολιτικὴν τοῦ Περικλέους (σ. 248), παροχετεύοντος μὲν π. χ. τὰ ξένα μυστήρια εἰς τὰ Ἑλευσίνια, ἐπικλίνοντος δὲ τὰς ἄπαξ εἰσελανούσας ἐξωτικὰς, ὀργιαστικὰς, θρησκευτικὰς μετοίκων εἰς Ἀττικὸς γνησίας μὲ κορύφωμα τὴν τῆς Πολιάδος.

3 Διὸ καὶ ὁ περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους μετριασμὸς τοῦ Θρακικοῦ καὶ γενικῶς τοῦ συμμαχικοῦ φόρου.

«Ὁ σχινοκέφαλος Ζεὺς ὁδὶ προσέρχεται . . . ἐπειδὴ τοῦστρακον παροίχεται» (ἀφοῦ δηλ. διέφυγε τὸν ὀστρακισμόν τῷ 445).

Ὡστε τῷ 431 προστίθεται πλέον ἡ ἐπίσημος εἰς τὰς δημοσίας τῶν Ἀθηναίων ἀποδοχὴ τῆς καινῆς λατρείας, φυσικὰ διὰ ψηφίσματος βουλῆς καὶ δήμου, ὡς ἦτο μόνον θεμιτόν¹, κατόπιν νέου χρησιμοῦ, καὶ δι' ἐπιχορηγίας ἐκ τῶν γενναιοτέρων². — ὡς εἶδομεν, ὅχι μόνον δι' εἰσφορᾶς τῶν πολιτῶν ἐκ τῶν καρπῶν ἐτησίας, ἀλλὰ καὶ δι' ἑκατόμβης ἀξίας 50 μνῶν, ἐπίσης κατ' ἔτος πάντως (κατὰ τὰ Β 17-19, ἰδίᾳ ἐκάστοτε 18).

Ἡ λατρεία εἶναι ἅμα καὶ ἐκ τῶν πολυμερέστερον ρυθμιζομένων, μὲ (προϋπὸν βέβαια) θυσίαν καὶ πομπὴν λαμπράν, διμερῆ, ἣν καταβαίνουν δὲ καὶ παρακολουθοῦν ἐξ Ἀθηναίων π.χ. Σωκράτης καὶ Γλαύκων, καὶ ἑσπερινὴν λαμπαδηδρομίαν καὶ παννυχίδα, ἥς αὐτονοήτως μέρος καὶ ἐστίαις³ δημοτελῆς, ὡς συμβαίνει πάντοτε μετὰ δημοτελεῖς θυσίας, καὶ συναφεῖς τέρψεις· πάντοτε ὅμως εἶν' ἐλληνικὴ λατρεία, ἥκιστα μυστηριακὴ ἢ ὀργιαστικὴ, ἀλλ' ἐξωτερικὴ ἀπλῶς, βλέπομεν, ἀφοῦ μάλιστα οὔτε τὰς ὑπὲρ τῆς πόλεως καὶ ἐδῶ ἐκ παραδόσεως εὐχὰς ἱερέως καὶ ἱερείας (IG² II 1283, 21^a) ἔχομεν οὔτε κανένα ὕμνον ἀτυχῶς πρὸς τὴν νέαν θεὸν (οἷους ἔχομεν ἀργότερα πρὸς τὴν Ἴσιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς Καβείρους τὸν ὀρφικὸν ἐκείνον Ο. Kern Die griech. Mysterien 37), ὁπόθεν νὰ διεβλέπομεν πλέον τι περὶ τοῦ μύθου καὶ τῆς οὐσίας τῆς Βενδίδος. Ἀλλὰ οὐδὲ εἶναι, ἐπαναλαμβάνομεν, ταῦτα τόσον, οὐδὲ ἡ πίστις λοιπὸν ἀφθόνων, ἔστω, ἤδη προσηλύτων⁴ Ἀθηναίων εἰς θείας ἰδιότητος καὶ «δυνάμεις» τῆς θεᾶς τῶν Θρακῶν, τὰ ἐξηγοῦντα τὴν ἐπισημοποίησιν τῆς λατρείας· ἀλλὰ ἡ θεραπεία συμμαχίας ἰσχυρᾶς⁵ καὶ τόσον εὐπροσδέκτου κατ' αὐτὴν τὴν ἀνάληψιν τοῦ μεγάλου πολέμου, προσθέτου εἰς τὸν Ποτειδαιτικὸν καὶ γενικῶς Χαλκιδικόν.

Τότε εὐλόγως θ' ἀνεξωπυρήθησαν ἢ καὶ προσεξευρέθησαν καὶ δεσμοὶ κηδεσίας δῆθεν Ἀθηναίων παναρχαίας πρὸς Θρακίας, τὸν θρυλικὸν δὲ Τηρέα, ὡς σύζυγον τῆς Πανδιονίδος Πρόκνης — καὶ πρόγονον, βέβαια θὰ ἐβεβαιούτο, τῆς νῦν Θρακιῆς Ὀδρυσῶν δυναστείας, ἀφοῦ Τήρης καὶ ὁ ἰδρυτὴς αὐτῆς, ὁ πατὴρ τοῦ Σιτάλκου καὶ οὐδόλως ἀπίθανος ἡ εἰκασία (Schmid-Stählin Gesch. d. griech. Litt. II 511, 11) ὅτι τότε ἀκριβῶς θὰ ἐδιδάχθη καὶ τοῦ Φιλοκλέους ἡ Πανδιονίς, ἣν αἰνίσσεται λοιπὸν καὶ ὅχι ἀπλῶς τὸν δημῶδη θρυλὸν ὁ Θουκυδίδης (Β 29, 3) πραγματολογῶν «Τηρεὶ δὲ τῷ Πρόκνην

1 Πρβλ. Πλάτ. πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐκ Νόμ. 738 B-C καὶ Νόμ. I Βιβλ. τέλ. (909 d) «Μὴ ἐξεῖναι θεοπολεῖν παρὰ νόμον. . . ἱερὰ μὴδὲ εἷς ἐν οἰκίαις ἰδίαις ἐκτέσθω. θύσειν δ' ὅταν ἐπὶ νοῦν ἦ τι, πρὸς τὰ δημόσια ἴτω θύσων» (ἐνῶ, λέγει ἐπ' αὐτοῦ «γυναῖκες καὶ ἀσθενοῦντες . . . καθιεροῦσι τὸ παρὸν ἀεὶ καὶ θυσίας εὐχονται καὶ ἰδρύσεις ὑπισχνοῦνται θεοῖς καὶ δαίμοσιν). . . ἵνα μὴ . . . ἱερὰ καὶ βωμοὺς ἐν ἰδίαις οἰκίαις ἰδρύνεσθαι, λάθρα τοὺς θεοὺς ἴλεως οἰόμενοι ποιεῖν. . . εἰς ἀπειρον τὴν ἀδικίαν αὐξάνωσι . . . καὶ πᾶσα οὕτως ἡ πόλις ἀπολαύη τῶν ἀσεβῶν.

2 Εἰς τῶν μεγ. Παναθηναίων τοῦ 410 τὴν ἑκατόμβην δαπανῶνται ὑπὸ τῆς πόλεως 5114 δρ. κατὰ τὸν λογαριασμόν IG² I 304, 7 (ἀληθῶς ὅμως καὶ ἀθλοῦται χωριστὰ 5 τάλαντα).

3 Πρβ. τὰ εἰρωνικά τοῦ Θρασυμάχου ἐν Πλάτ. Πολ. 354a «ταῦτά σοι εἰσιτάθω ἐν τοῖς Βενδιδαίοις», ἃν καὶ βέβαια καὶ ἐξ ἄλλων δημοθροινῶν εἰθισμένα, ὡς καὶ 352 β Εὐωχοῦ τοῦ λόγου. — Ἴθι δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἐστίασεως ἀποπλήρωσον.

4 Ἐννοεῖται, ὑπῆρχον ἤδη πολυάριθμοι οἱ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς τῆς πολυειδοῦς συνταράξεως καὶ διαφωτίσεως δὲ κλονημένοι εἰς τὴν πάτριον πίστιν καὶ προσφεύγοντες εἰς τὰς νέας θρησκείας· πρβλ. πυκνότερα καὶ περιεκτικώτερα τὰ παρὰ Glotz Hist. d. Grèce II, 424 ε. Ἀλλ' ἐν τῷ προκειμένῳ τὰ ἐλαττώματα εἰς ἰσχυρότερα τῆς ἀθηναϊκῆς «φιλοξενίας καὶ θεῶν» τοῦ Στράβ. 471.

5 Πρβλ. καὶ τὰ τοῦ Ἀριστοφ. προσπαίζοντος Ἀχ. 141 ε., ἐπὶ καὶ λοιπὸν καὶ μετὰ ἐξ ἑτῆ καὶ ἡδὴ ἀποθανόντος τοῦ Σιτάλκου.

τὴν Πανδίωνος ἐξ Ἀθηνῶν σχόντι γυναῖκα προσήκει ὁ Τήρης οὗτος οὐδὲ ἔν»· ἀναλόγως μάλιστα πιθανὸν ὅτι ἐπίσης καὶ τὸ ἀπ. 365 τῶν Ἀριστοφ. Λημνίων περὶ τῆς «μεγάλης θεοῦ, ἧς νῦν θερμὸς ὁ βωμός», ἀνεφέρετο εἰς (ὄχι ἐντελῶς ἀρτιίδρυτον, ἔστω) τὴν νέαν ταύτην λατρείαν, τὴν δημοσίαν πλέον.

Καὶ τὴν ἐν Πειραιεῖ πλέον, ἐν τῷ Βενδιδεῖῳ τῆς Μουνιχίας, ὃ μνημονεύει ἤδη ὁ Ξενοφῶν (Ἑλλην. Β 4, 11) κατὰ τὸν ἀγῶνα τῶν ἐκ τῆς Φυλῆς πρὸς τοὺς τριάκοντα, λατρείαν παρακολουθοῦμεν εἰς ἐπιγραφὰς ἐπὶ δύο καὶ πλέον αἰῶνας συνεχιζομένην καὶ ὑπὸ Θρακῶν καὶ ὑπὸ ἐπιχωρίων ὀργεῶνων (ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς πόλεως αὐτῆς, εἰδομεν, π.χ. ἐν τῷ καταλόγῳ τῆς προσόδου ἐκ τοῦ *δερματικοῦ* τοῦ 334 νῦν IG² II 1496, 86 — μὲ ἱεροποιούς καὶ ἐπιμελητὰς καὶ μηνιαίας συνόδους μάλιστα («συλλόγους») τῶν ὀργεῶνων ψηφίζόντων καὶ τιμὰς ἀλλὰ καὶ νέας τῶν ἱερῶν ρυθμίσεις· οὕτω γνωρίζομεν καὶ ὀνομαστί δύο ἐπιμελητὰς Θρακῆς, *Εὐφύη* καὶ *Δέξιον* IG² II 1256, ἀσφαλῶς ἀπελευθέρους κατὰ τὰ δουλικά, ἐνδεικτικὰ χρησιμότητος εἰς δεσπότην ἀλλὰ καὶ ἄνευ δημοτικῶν, ὀνόματα¹. ἄλλα δὲ Θρακῶν ψηφίσματα διακρίνονται ἐκ τῶν ψηφιζομένων δρυὸς στεφάνων· τὸ σπουδαιότατον ὧν εἶναι τὸ ἐπὶ Πολυστράτου ἄρχοντος, ἐπανειλημμένως ρηθὲν διὰ τὴν ἐξόχως περὶ παντὸς βενδιδεῖου διδακτικὴν ἔκδοσίν του ὑπὸ Wilhelm Ö. Jh. 1902, 127 ἐ.—νῦν IG² II 1283. Δι' αὐτοῦ ρυθμίζονται δι' ἐνιαίας πομπῆς ἀξιώσεις ἰδιαιτέρου ἐν Ἀθήναις ἱδρυμένου ἐν τῷ μεταξὺ θιάσου Θρακῶν ὀργεῶνων παρὰ τὸν πειραιαιτικόν, ἐμφανίζεται δὲ ζωηρὰ καὶ ἡ ἐθνικὴ των συνοχὴ περὶ τὴν πάτριον λατρείαν (ἡ καὶ ἐν ρωμαϊκοῖς χρόνοις ἐξ ἐπιγρ. λατινιστὶ γνωστὴ *diis patriis* ἐμμονή). Τῶν δὲ ἀφθονωτέρων ψηφισμάτων ἐπιχωρίων τὸ σπουδαιότατον εἶναι τὸ IG² II 1361, κανονίζον κυριαρχικῶς καὶ συνόδους καὶ δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις τῶν ὀργεῶνων καὶ ἱερῶσυνα ἐκ νέου καὶ οἰκονομικὰ ζητήματα². ἀλλὰ περὶ ἐκατέρου εἴδους προβλ. νῦν τὰ συνοπτικὰ τοῦ Kirchner εἰς IG² II 1361.

Καὶ δὲ μνημονεύουν μὲν τὸ Βενδιδεῖον οἱ Κιτιεῖς τῷ 332 (ἐν IG² II 337 νῦν), ἐνῶ ἀναφέρουν «καθ' ἅπερ οἱ Αἰγύπτιοι τὸ τῆς Ἰσιδος ἱερὸν ἱδρυνται» ζητοῦντες καὶ αὐτοὶ ἔγκτησιν ἱεροῦ Ἀφροδίτης των· ἀλλὰ ὁ λόγος ἀπλούστατος: τὸ Βενδιδεῖον δὲν εἶναι πλέον ἀπλῶς θρακικὸν οὐδὲ ἡ ἐν αὐτῷ λατρεία, ἀλλ' ἤδη ἀθηναϊκὴ τῆς πόλεως, ἐνῶ οἱ Κύπριοι ζητοῦν ὥς ξένοι τὴν εἰς ἄλλους ξένους προδοδομένην χάριν· ἡ Βενδὶς εἶναι Ἀρτέμις πλέον. Καὶ ὅταν ἀργότερα, λήγοντος τοῦ Β' αἰῶνος καὶ ἀρχομένου τοῦ Α' π.Χ. βλέπωμεν νεῶν ἀμίλλας τῶν ἐφήβων—ἡ καὶ ναυμαχίας ἔτι βραδύτερον—ἐν τῷ λιμένι καὶ θυσίας πρὸς τιμὴν τῆς Μουνιχίας Ἀρτέμιδος καὶ πλοῦς αὐτῶν συναφῶς πρὸς τὸ τρόπαιον τῆς Σαλαμῖνος (IG² II 1006, 29 ἐ. 1011, 16. 1029, 13 ἐ.)³, τοῦναντίον δ' ἐκλείπη ἡ μνεῖα Βενδίδος, δικαιούμεθα νὰ πιστεύσωμεν προηγμένην ἤδη τὴν συνταύτισιν

1 Dittenberger ἤδη ἐν Syll.³ 724.

2 Γνωστὸν ὅμως, ὅτι καὶ ὀργεῶνων ἢ θιασωτῶν ὀρισμοί, «ὅ,τι ἂν διαθῶνται πρὸς ἀλλήλους», τηροῦντες τοὺς νόμους τῆς πόλεως, ἦσαν κύριοι κατὰ τὸν παρὰ Γαῖῳ σωθέντα «Σολῶνειον» νόμον, δν βλ. σήμερον ἐν τῇ ἐλληνικῇ—τύχη ἀγαθῇ—ἐκδ. Περ. Βιζουκίδου τόμ. III σ. 251 ἀρ. 468.

3 Ἡ πομπὴ ὅμως τῶν «μεγάλων θεῶν» ἡ συναναφερομένη δὲν ἀναφέρεται εἰς Βενδίδα (καίπερ ὁμοίως, εἰδομεν, ἐπικαλουμένην ἐν Λημνίαις Ἀριστοφ.), ἀλλ' (ἀφοῦ καὶ τοῖς θεοῖς ἅπαξ) εἰς τοὺς *Καθεῖρους*: Pfuhl De pompis κλπ. 99. Φαίνεται μεγάλους ἀπεκάλουν ἀκριβῶς τοὺς ξένους θεοὺς μεγαλωνυμοῦντες· τὴν σχετικὴν μελέτην ὅμως τοῦ Br. Müller μόνον «ἀκοῇ ἴσμεν».

καὶ ἀπορρόφῃσιν ταύτης ὑπ' ἐκείνης. Πάντως ἡ ἀπορρόφῃσις ἔχει συντελεσθῆ πλεόν ἐπὶ Πανσανίου, ὡς παρατηρεῖ ὁ μακ. Φουρίκης ἐκδίδων πληρέστερον ἐν Ἀθηνᾶ Λ' 1919, 378 ἐ. τὴν ἐκ Σαλαμῖνος (ὑπὸ Μ. Δραγούμη τὸ πρῶτον ἐκδεδ. ἐν ΑΕ 1915) Βενδίδειον ἐπιγραφὴν (νῦν IG² II 1317^β), ἀφοῦ οὔτε ἀναφέρων τὸν ναὸν τῆς Μουνιχίας Ἀρτέμιδος (Α 1, 44) μνημονεύει ὅλως Βενδίδειον οὔτε ἐν Σαλαμῖνι μνημονεύων Ἀρτεμίσιον καὶ τὸ ἀπαντικρὺ τρόπαιον (Α 1, 36) λέγει τίποτε περὶ Βενδιδείου.

Καὶ ὅμως τοῦτο, ἀφίδρυμα βέβαια *Σαλαμινίων* προσηλύτων ἐκ Πειραιῶς, εἶναι βεβαιωμένον ἐξ ἐπαλλήλως ἐμφανισθεισῶν, ὡς εἶδομεν, ἐν Σαλαμῖνι ἐπιγραφῶν, παρὰ τὰς ἐν ἀρχῇ ἀντιρρήσεις καὶ εἰκασίας, ὅτι μᾶλλον οἱ λίθοι (ἐφ' ὅσον ἦσαν εἰς καὶ δευτέρως, πρβλ. Kirchner εἰς 1317^β) εἶχόν ποτε ἐκ Πειραιῶς μετακομισθῆ. Ἰδίᾳ ἐδικαιώθη ὁ Φουρίκης ἐπιμένων (ἐ. ἀ. 390) εἰς Σαλαμῖνιον Βενδίδειον μετὰ τὴν ἐπὶ γηλόφου ἀρκετοῦ ὕψους καὶ εἰς βάθος ὅλου μέτρου ἐν Πούντᾳ τῆς Σαλαμῖνος εὑρεσιν τῆς εἰρημένης (ἐπὶ Ἰέρωνος) ἐπιγραφῆς του, ὅτε καὶ ὁ Κεραμόπουλλος ἀνέσκαψεν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Σαλαμῖνος τὴν (ἐπὶ Θερισλόχου ἀρχοντος, περίτου τῶν αὐτῶν χρόνων τοῦ Γ' αἰῶνος κατὰ τὰ συμπίπτοντα ὀνόματα Ρύθμου, Νικίου, Στρατοκλέους), ἐπιγραφ. Ἀποτυμπανισμῷ σ. 112, προσδιέσωσε δ' ἐπίσης ἐκ Σαλαμῖνος εἰς τὸ Μουσεῖον Πειραιῶς καὶ τὴν μεταγενεστέραν ἀλλὰ πολυτιμότεραν (ἐπὶ Κυδῆγορος) αὐτ. σ. 114, ἀμφοτέρας καταφανῶς ψηφίσματα θιασωτῶν, ἐγγχωρίων κατὰ τοὺς ἐκ θαλλοῦ στεφάνους, εἰς ἐπιμελητὰς ἱεροῦ ἐγγχωρίου Βενδίδος (καὶ συναφῶν «θεῶν», κυρ. Δηλόπτου βέβ., ἀλλ' ἴσως καὶ Μουνιχίας Ἀρτέμιδος καὶ ἐδῶ, συναφιδρυθείσης ὀνομαστὶ ὑπὲρ τὸν τόπον τῆς ναυτικῆς νίκης, εἰς ἣν ἐπιστεύετο ὅτι συνεβοήθησεν). Ὅτι ἡ λατρεία καὶ ἐν Σαλαμῖνι θὰ ἦτο οἷα ἐν Ἀθήναις, ἐξηλληλισμένη, δυνάμεθα νὰ πιστεύωμεν θαρρούντως¹.

Ἐν κεφαλαίῳ ἔχομεν ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ἐπιγραφικὸν μαρτύριον λατρείας εὐχαριστηρίου πρὸς θεὸν ὡς βοηθὸν ἐν πολέμῳ, ἀλλὰ καὶ τὸ παλαιότατον ἴσως παράδειγμα ἐπισήμου παραδοχῆς λατρείας ξένης², ἥς νὰ μετέχωσι καὶ ξένοι, καὶ ἐκ πολιτικῶν ὀρμημένης ἐλατηρίων.—Βεβαίως βρίθκει ἔκτοτε *ἀνεκτῶν* λατρειῶν ξένων ὁ Πειραιεὺς ἰδίᾳ—*φιλοξενούντων καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς τῶν Ἀθηναίων* κατὰ Στράβ. 471. ἀλλ' αὕτη μόνη, εἶδομεν πῶς, ἀναβιβάζεται εἰς ἐπίσημον τῆς πόλεως.

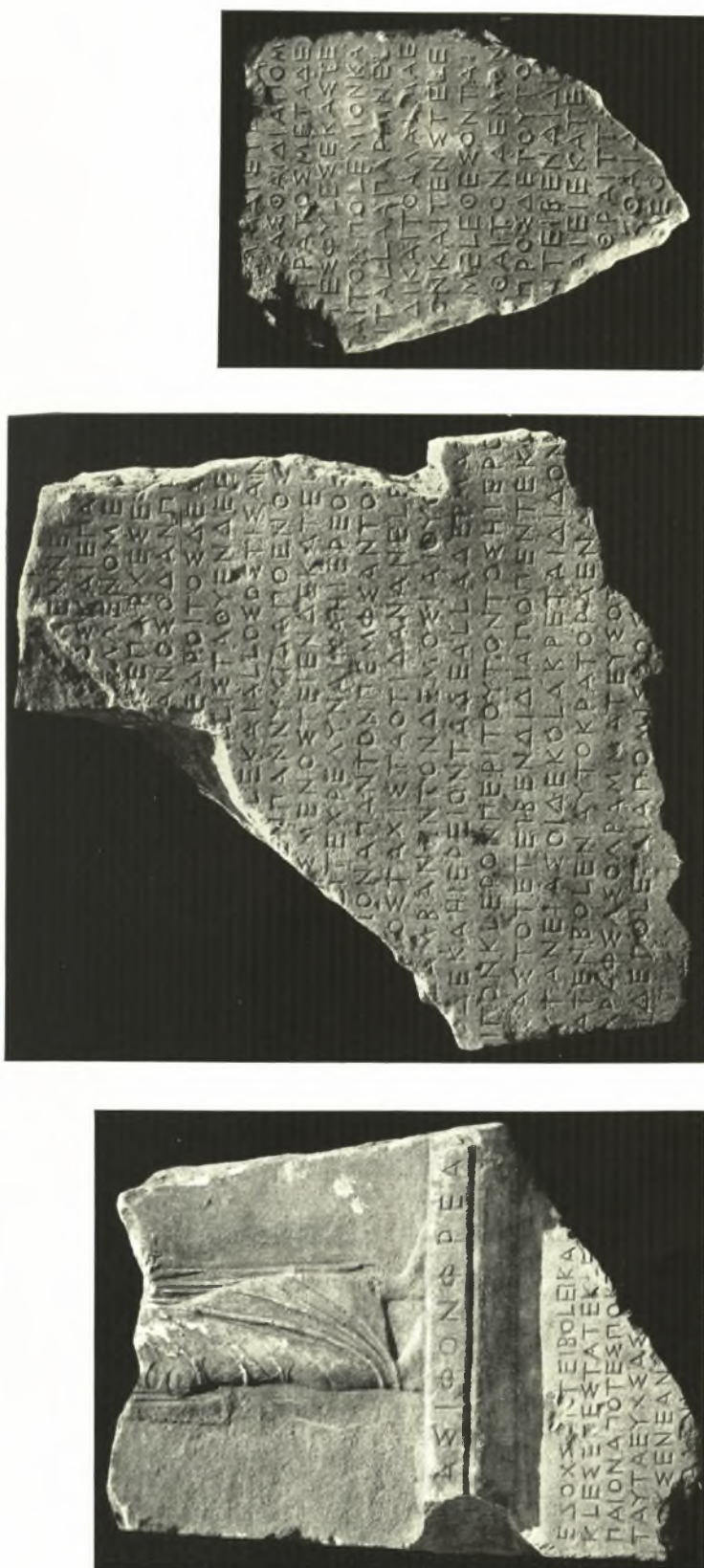
Καὶ εἶναι μὲν λυπηρόν, ὅτι τόσον κολοβὸν διεσώθη τὸ κείμενον, ὥστε μήτε τὸ πνευματικὸν περιεχόμενον τῆς νεοπολίτιδος θεοῦ μήτε αὐτὴ ἡ σύναψις πρὸς τὴν πάτριον λατρείαν νὰ εὐκρινῇται (ἄρᾳ γε ἀπλῶ ὀνόματι, ὡς συνεπληρώσαμεν ἡμεῖς, Θρακία Ἀρτεμις-Βενδὶς ἀδιακρίτως;). Ἀλλὰ ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν παρακολουθοῦμεν τοῦλάχιστον — ἀπὸ τοῦ 431 λοιπόν³, ὅτε τόσον τιμητικῶς, σχεδὸν μεγαλοπρεπῶς, ἐγίνετο δεκτὴ —

1 Τὸ αὐτὸ ἄλλως βλέπομεν πιστούμενον ἐκ τῶν μορφῶν τῶν ἀφθόνων βενδιδείων ἐκ Τάραντος εἰδωλίων, ἃν καὶ ὁ ἐκδίδων ἐν Α. Jahrb. 1932, 314 ἐ. Ὀλλανδὸς Scheurleer ἀποδεικνύει ὅτι τυπολογικῶς δὲν κατάγονται ἐκ τῶν ἀττικῶν, ἀλλ', ὡς φαίνεται, ἀπ' εὐθείας ἐκ Θράκης ποθέν, λέγει (ἡ Ἰωνίας; πρβ. τὸ ἐκ Νοτίου κολοβὸν ἀγαλμάτιον Ö.Jh. 1921, 59, εἰκ. 31).

2 Διότι ἡ IG² I 79 ἱερὸν ἴδιον καὶ ταμίαν ἔχουσα

Μήτηρ δὲν εἶναι βέβαια ἀκόμη ἡ «Μήτηρ ὀρεία, ταυροκτόνων λεόντων ἑφεδρος» τοῦ Σοφ. Φιλ. 400' οὐδὲ φαίνεται ἡ ἐπιγραφὴ παλαιότερα τῆς προκειμένης.

3 Ὅχι ἀπὸ τοῦ 429 κατὰ τὸν Α. Mommsen κ. ἄ. ἐν συναρτήσῃ μετὰ τὸν λοιμόν, καθ' οὗ ἀνεπαρκῆς δῆθεν ἐφάνη ἡ Ἀθηνᾶ κλ., οὐδὲ ἀπὸ τοῦ 410, ὡς ὑπελόγιζεν ὁ Susemihl ἐν σχέσει μετὰ τὴν πλατωνικὴν πολιτείαν.

Γ

Β

Α

ΤΕΜΑΧΙΑ ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ ΕΚ ΠΕΙΡΑΙΩΣ; ΙΕΡΟΣ ΝΟΜΟΣ ΒΕΝΔΙΔΕΙΩΝ.

ἐπὶ 2 ἢ 3 αἰῶνας τιμωμένην τὴν Βενδίδα κυρίως ἐν Πειραιεῖ—καὶ Σαλαμῖνι—δημοσίᾳ ἅμα καὶ ὑπὸ Θρακῶν ἰδίᾳ, μέχρι ἀπορροφήσεώς της ὑπὸ τῆς ἀρχαιοτέρας ἀδελφῆς.

Ἄλλ' ὅχι μόνον ὁ ἄμεσος τῆς εἰσδοχῆς της σκοπὸς ἀσφαλῶς ἐξεπληρώθη—ἀφοῦ ἡ *θρακικὴ φιλία* διαρκεῖ σταθερὰ περίπου καὶ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, ἰδίᾳ ἐπὶ Σεύθου τοῦ Α', πολιτογραφημένου δὲ καὶ αὐτοῦ Ἀθηναίου· ἀλλὰ πρβλ. καὶ τὰς συμμαχίας μὲ Βηρισάδας, Κερσοβλέπτας, Κετριπόρεις IG² II 126-7· τὴν δὲ *συγγένειαν* δὲν λησμονεῖ ν' ἀναφέρῃ καὶ Σεύθης ὁ Β' πρὸς τὸν Ξενοφῶντα τῷ 400 (Ἀν. Ζ' 2, 31). Ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ἀσφαλῶς θὰ συνετέλεσεν εἰς ἐξημέρωσιν καὶ ἐκπολιτισμὸν τῶν Θρακῶν: ἐν τῷ χωνευτηρίῳ τῶν Ἀθηνῶν θὰ ἐμετριάσθη καὶ ἡ ἀκρατοποσία των ἢ διαβόητος καὶ ἡ ἄλλη ἀγριότης—πρὶν ἀπὸ Λυσιμάχου κυρίως προβῇ ὁ ἐξελληνισμὸς των: Ἴδου ἐν λίθοις ἀττικοῖς τοὺς βλέπομεν πῶς ἔμαθον «νόμοις τε χρῆσθαι μὴ πρὸς ἰσχύος κράτος» καὶ αὐτοὶ νομοθετεῖν (ἰδίᾳ IG² II 1283).

Ὅτι *ἐντεῦθεν* κυρίως ἡ Βενδῖς προσέλαβε καὶ πλαστικὴν μορφήν ἑλληνικὴν, τὴν τῆς Ἀρτέμιδος, ἦν καὶ διὰ παντὸς τηρεῖ, ὡς καὶ γενικῶς οἱ θρακικοὶ θεοὶ (ὡς καὶ τὰ θρακικὰ νομίσματα ἀπὸ Σπαραδόκου πάντα ἐξ ἑλληνικῶν τύπων) καὶ αἱ λατρεῖαί των, εὐδηλον, ἀλλὰ πρβλ. καὶ Kazarow ἐν R. E. ἄρθρ. *Thrakische Religion* ἀπὸ σ. 474 καὶ περὶ Βενδίδος ἰδίᾳ ἀπὸ 505.

ΝΙΚ. Γ. ΠΑΠΠΑΔΑΚΙΣ